

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПрАТ «ПВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра Права та публічного управління

ДО ЗАХИСТУ ДОПУЩЕНА

Зав. кафедрою _____

к.ю.н., доцент Гулевська А.Ю.

МАГІСТЕРСЬКА ДИПЛОМНА РОБОТА

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Виконав:

магістрант гр. ПУА-221м _____

В.В. Яременко

Керівник:

к.т.н., доц. _____

Н.Г. Магар

Запоріжжя

2023

ПрАТ «ПВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра Права та публічного управління

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедрою _____

к.ю.н., доцент Гулевська А.Ю.

«__» _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ

НА МАГІСТЕРСЬКУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Студенту гр. ПУА – 221 м, спеціальності «Публічне управління та адміністрування»

Яременко Валерію Валерійовичу

1. Тема: Удосконалення діяльності органу соціального захисту населення
затверджена наказом по інституту «__» _____ 2022 р. № ____
2. Термін здачі студентом закінченої роботи: «__» _____ 2023 р.
3. Перелік питань, що підлягають розробці:
  1. Визначити сутність поняття «соціальний захист населення»
  2. Дослідити особливості соціального захисту населення в органах місцевого самоуправління територіальних громад
  3. Висвітлити специфічні риси організації соціального захисту населення в зарубіжних країнах

4. Надати характеристику організації соціального захисту населення Кам'янської міської територіальної громади

5. Проаналізувати результативність соціального захисту населення територіальної громади

6. Оцінити ступінь ефективності діяльності органу соціального захисту населення територіальної громади

7. Визначити пріоритетні напрямки подальшого розвитку системи соціального захисту населення в Україні

8. Розробити пропозиції щодо удосконалення організації функціонування органів соціального захисту населення територіальної громади

9. Конкретизувати шляхи підвищення якості діяльності органу соціального захисту населення територіальної громади

Дата видачі завдання «__» _____ 2022 р.

Керівник магістерської роботи _____ Н.Г. Магар
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до виконання _____ В.В. Яременко
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська дипломна робота: 92 с., 7 табл., 3 рисунка, 73 джерела літератури.

Метою магістерської дипломної роботи є розвиток теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення діяльності органу соціального захисту жителів територіальної громади в умовах децентралізації.

Об'єктом дослідження виступає система органів соціального захисту Кам'янської територіальної громади.

Предметом дослідження є механізм функціонування органів соціального захисту жителів територіальної громади в умовах децентралізації.

Отримані результати можуть бути використані у роботі Кам'янської міської ради в процесі вироблення підходів щодо удосконалення механізму забезпечення соціального захисту жителів територіальної громади.

ВИКОНАВЧА ВЛАДА; МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ;
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ; СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС;
СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ; СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ; ТЕРИТОРІАЛЬНА
ГРОМАДА

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ ТА ТЕРМІНІВ	7
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	11
1.1. Сутність та завдання соціального захисту населення.....	11
1.2. Зарубіжний досвід організації соціального захисту населення.....	16
1.3. Особливості функціонування органів соціального захисту населення України в умовах децентралізації управлінських повноважень	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ КАМ'ЯНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	34
2.1. Аналіз особливостей забезпечення соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади	34
2.2. Організаційне забезпечення реалізації механізму соціального захисту жителів досліджуваної територіальної громади.....	40
2.3. Оцінка реалізації функціональних механізмів забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної територіальної громади	47
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	56
3.1. Загальні аспекти удосконалення соціального захисту населення територіальних громад в Україні	56
3.2. Заходи з організаційно-функціонального забезпечення реалізації механізму соціального захисту в межах Кам'янської територіальної громади	66

3.3. Шляхи забезпечення якості соціальних послуг та їх доступності жителям територіальної громади	73
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	82
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ
ТА ТЕРМІНІВ

Слово / словосполучення	Скорочення	Умови використання
А		
абсолютний, абсолютне	абс.	при цифрах
В		
відносний, відносне	відн.	при цифрах
виробництво	вир-во	при цифрах
Г		
гривня, гривень	грн.	при цифрах
К		
копійка	коп.	при цифрах
М		
місто	м.	по тексту
Р		
розділ	розд.	при цифрах та у примітках
район	р-н	по тексту
редакція, редактор	ред.	по тексту
рис.	рис.	по тексту
С		
сторінка	стор.	при цифрах і у примітках
Т		
таблиця	табл.	по тексту
тисяч гривень	тис. грн.	при цифрах і у примітках

ВСТУП

Актуальність теми. У забезпеченні сталого розвитку та життєдіяльності територіальної громади важлива роль належить системі соціального захисту населення, яка зорієнтована на забезпечення соціальних гарантій та соціальних прав жителів громади. Соціальний захист є складною системою, що формує основу сприятливого соціального середовища територіальної громади, соціально прийнятний рівень життя соціально-вразливих верств населення та забезпечує соціальні гарантії для економічно активних громадян.

В процесі реалізації децентралізаційної реформи більшість повноважень у сфері соціального захисту населення передано на місцевий рівень органам місцевого самоврядування. За цих умов органи місцевого самоврядування постають перед викликом вироблення дієвих управлінських механізмів забезпечення ефективності системи соціального захисту жителів територіальної громади із залученням потенціалу останньої. Це й визначає актуальність теми кваліфікаційної роботи.

Вагомий внесок у дослідження питань соціального захисту населення зробили такі науковці як Бахур Н.В., Бичков С. І., Гребя Р.В., Гудзь А. О., Денисова Ю. В., Ільчук Л. І., Кравченко М. В., Лисяк Л. В., Марильова А. В., Руженський М. М., Санчич О.В., Сахарук О. П., Семігіна Т. В., Сирота І. М., Шубна О. В., та інші. Однак, необхідність врахування специфіки соціальних, демографічних, економічних процесів розвитку окремих територіальних громад при виробленні управлінських механізмів розвитку їх систем соціального захисту формує значний простір для подальших досліджень.

Метою магістерської дипломної роботи є розвиток теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення діяльності органу соціального захисту жителів територіальної громади в умовах децентралізації.

Досягнення поставленої передбачає вирішення наступних завдань:
розкрити сутність та завдання соціального захисту жителів територіальної громади на сучасному етапі;

обґрунтувати децентралізацію управлінських повноважень в сфері соціального захисту жителів територіальної громади та дослідити правову базу їх реалізації;

здійснити аналіз забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної територіальної громади;

проаналізувати організаційне забезпечення реалізації механізму соціального захисту жителів досліджуваної територіальної громади;

оцінити дієвість функціональних механізмів забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної територіальної громади;

навести пропозиції щодо удосконалення організаційно-функціонального забезпечення реалізації механізму соціального захисту жителів територіальної громади;

виробити рекомендації щодо забезпечення якості соціальних послуг та їх доступності жителям територіальної громади.

Об'єктом дослідження виступає система органів соціального захисту Кам'янської територіальної громади.

Предметом дослідження є механізм функціонування органів соціального захисту жителів територіальної громади в умовах децентралізації.

В процесі дослідження було використано теоретичні та емпіричні методи пізнання, а також загальнонаукові методи, такі як: теоретичне узагальнення, аналіз (функціональних механізмів забезпечення розвитку системи соціального захисту жителів територіальної громади), синтез, аналогія, абстрагування (для обґрунтування гіпотез щодо удосконалення механізму забезпечення соціального захисту жителів територіальної громади) та інші.

Інформаційну базу виконання дослідження складає навчальна та

монографічна література, законодавчо-нормативні акти, інструктивно-методичні матеріали, статистичні матеріали, статті у фахових періодичних виданнях.

Отримані результати можуть бути використані у роботі Кам'янської міської ради в процесі вироблення підходів щодо удосконалення механізму забезпечення соціального захисту жителів територіальної громади.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

1.1. Сутність та завдання соціального захисту населення

Соціальний захист населення є однією з обов'язкових складових розвитку соціальної держави, яка закладає підґрунтя соціального поступу країни, приведення суспільної життєдіяльності до критеріїв соціальної спрямованості, надання процесам соціальних перетворень реального, а не декларативного змісту у відповідності до вимог і викликів суспільного поступу України.

В Україні, як соціальній державі, завдання формування дієвої системи соціального захисту детермінуються процесами досягнення нашою державою орієнтирів, проголошених в Основному Законі. В статті 1 Конституції Україна "проголошена демократичною, правовою і соціальною державою, а це означає, що гарантування та реалізація цих положень є одними з найбільш актуальних стратегічних завдань нашої держави на сучасному етапі" [18].

Поняття "соціальний захист" в Україні має конституційне закріплення і передбачає "право на забезпечення громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також по старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, здійснюваним за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними" [18].

Основними складовими соціального захисту є:

- соціальне страхування економічно активного населення;

- пенсійне забезпечення; соціальна допомога найбільш вразливим категоріям;
- надання матеріальної допомоги сім'ям з дітьми;
- компенсації, індексації та пільги населенню;
- соціальне обслуговування тощо [20].

Трансформаційні процеси у всіх сферах суспільної життєдіяльності, розвиток ринкових відносин з особливою гостротою актуалізують необхідність підвищення гарантій соціального захисту для значної частини населення України, особливо пільгових категорій громадян. Поглиблення кризових явищ у соціальній й економічній сфері, агресивність прояву ринкових відносин зумовили зниження рівня і якості життя значної кількості людей, що обумовлює необхідність підвищення ефективності соціального захисту населення з орієнтацією його інструментарію на зниження соціальної напруги, зменшення соціальної та майнової стратифікації.

В цьому зв'язку особливого значення набуває забезпечення системного характеру соціального захисту через чітке законодавчо-нормативне встановлення постійних грошових виплат, компенсацій з бюджетів різних рівнів та надання періодичної підтримки через виплату одноразових грошової та матеріальної допомоги з різних фондів.

Багатоаспектність поняття "соціальний захист" формує передумови розгляду його у широкому та вузькому розумінні. Так, "поняття соціальний захист у широкому розумінні визначають як: діяльність держави, спрямовану на забезпечення формування й розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення і ствердження у житті. У вузькому розумінні соціальний захист визначають як: сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують додержання найважливіших соціальних прав громадян, досягнення соціально прийняттого рівня життя" [56, с. 36].

За функціональною ознакою та механізмами формування джерел здійснення соціальних виплат, соціальний захист є складною системою, яка

передбачає реалізацію функцій соціального сприяння і захисту на різних рівнях та за участю різних суспільних інституцій (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Складові системи соціального захисту населення

"Суб'єктами соціального захисту є всі громадяни, а не лише ті, які, зважаючи на об'єктивні обставини, втратили роботу (безробітні, пенсіонери, хворі, інваліди тощо)" [62, с. 13].

Для розуміння сутності соціального захисту як складного механізму, доцільним є розгляд серед його складових аспектів, поряд з соціальним забезпеченням, гарантування вимог з охорони праці, забезпечення доступу до послуг сфери здоров'я, реалізацію заходів з охорони навколишнього природного середовища, інші заходи, що формують сприятливі умови для життєдіяльності людей.

Заслуговує на увагу розгляд науковцями соціального захисту як "діяльності соціально орієнтованої держави, яка здійснюється через комплекс організаційно - правових та соціально-економічних заходів, метою яких є:

по-перше, створення для непрацездатних належних умов для забезпечення своїх соціально-економічних та духовних потреб; по-друге, гарантоване забезпечення громадянам, які потребують соціальної допомоги, рівня життя не нижче від прожиткового мінімуму" [66, с. 94].

Так, соціальний захист В.Скуратівський розглядає як "комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах" [65, с. 92].

У вузькому та широкому значеннях трактує соціальний захист Н. Болотіна: "У вузькому значенні, розуміння соціального захисту становить власне соціально-захисну діяльність держави щодо убезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків. У широкому значенні, соціальний захист становить зміст соціальних функцій держави і є системою економічних, юридичних, організаційних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина в державі" [2, с. 56].

Отже, соціальний захист - це системна правової, матеріальної, фінансової підтримки вразливих верств населення та забезпечення соціальних гарантій для економічно активних членів суспільства. Основними завданнями системи соціального захисту є "зменшення негативних наслідків бідності шляхом надання короткотермінової адресної допомоги бідним верствам населення; по-друге, запобігання бідності шляхом створення умов для участі громадян у належно оплачуваній продуктивній праці та соціальному страхуванні в працездатний період" [65, с. 86].

Вироблення і реалізація дієвих механізмів соціального захисту в контексті досягнення стратегічних цілей соціального розвитку є викликом для органів влади всіх рівнів і потребує інтеграції зусиль владних інституцій всіх рівнів в рамках багаторівневої моделі управління, яка була б зорієнтована на забезпечення потреб людини, підвищення її добробуту.

В сучасних умовах поглиблення кризових явищ у всіх сферах суспільного життя з особливою гостротою постає необхідність підвищення

рівня соціального захисту жителів кожної територіальної громади з врахуванням їх запитів і потреб, специфіки умов проживання на основі вироблення й реалізації адаптивних способів і підходів. При цьому важливим є те, щоб державна політика соціального захисту знаходила адаптивне втілення через локальні соціальні політики, що дозволило б інтегрувати зусилля органів влади всіх рівнів у напрямі вироблення варіантів ефективної реалізації таких соціально важливих завдань як:

- забезпечення жителям територіальних громад різних типів можливості доступу до соціальних благ і послуг у відповідності до специфіки їх вимог;

- формування сприятливого стабільного сприятливого, комфортного середовища життя і діяльності жителів територіальних громад та подолання соціальної напруги

- підсилення прояву чинників, які сприяють формуванню комфортного життєвого середовища жителів територіальної громади, та усунення й запобігання прояву тих видів чинників, що здійснюють негативний вплив на якість та безпеку їх життя;

- сприяння жителям територіальної громади у працевлаштуванні, організації власної справи, перепідготовці та отримання нової спеціальності, організація громадських робіт;

- створення умов для доступу соціально вразливих жителів територіальної громади до якісного обслуговування в житлово-комунальній та соціально - культурній сферах;

- забезпечення матеріальної, фінансової, психологічної підтримки жителям територіальних громад, які її потребують перебуваючи в складних життєвих обставинах.

Для забезпечення ефективного соціального захисту жителів територіальної громади важливим є вироблення дієвої взаємодії органів влади всіх рівнів щодо формування і реалізації його механізмів. При цьому, науковці наголошують на доцільності дотримання базових принципів

побудови системи соціального захисту, а саме таких як: "загальність в поєднанні з диференційованим підходом до різних демографічних груп населення. Це означає, що соціальні гарантії охоплюють все населення незалежно від форм зайнятості, статі, національності, прибутків. Система поширюється на весь життєвий цикл людини, захищає права та інтереси дітей, молоді, працездатних громадян, людей похилого віку. Однак форми здійснення соціального захисту мають відрізнятися для окремих верств громадян, у чому і полягає сутність принципу диференційованого підходу; інтеграція в цілісну систему соціальних гарантій на всіх рівнях: державному, регіональному, місцевому, рівні окремого трудового колективу з чітким визначенням прав, відповідальності і функцій кожного із цих рівнів, а також джерел ресурсного забезпечення; значне підвищення ролі особистих доходів у забезпеченні високого рівня життя і підтримка за рахунок бюджетних коштів соціально уразливих груп населення; використання науково обґрунтованих соціальних нормативів як основи при розробці державних, регіональних, місцевих програм соціального розвитку; гнучкість системи соціальних гарантій" [1].

Забезпечення соціального захисту жителів територіальної громади на засадах соціальної справедливості, адресності соціальної допомоги, підвищення соціальних гарантій й добробуту, субсидіарності вироблення механізмів надання якісних соціальних послуг, в сучасних умовах є одним з інтегрованих показників реформування соціально сфери, публічних фінансів, реформи системи оплати праці, пенсійного забезпечення, децентралізаційної реформи та реформи місцевого самоврядування, який досягається через реалізацію узгодженої соціальної політики на всіх рівнях публічного управління.

Соціальний захист жителів територіальної громади забезпечується через сукупність інструментів і засобів, які реалізуються на різних рівнях публічного управління, різними його суб'єктами. Так, загальну інституціональну площину реалізації завдань соціального захисту формує

законодавчо-нормативне забезпечення реалізації політики зайнятості населення й регулювання ринку праці, політики секторальної децентралізації галузей соціальної сфери, політики доходів, податкової політики.

Місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування реалізують політику соціального захисту адаптуючи механізми управлінського впливу до специфіки територій та територіальних громад, застосовуючи способи і методи, які б якомога повніше дозволили враховувати вимоги і запити населення.

За цих умов зростає роль вироблення й застосування дієвих форм координації зусиль органів влади всіх рівнів по вертикалі й горизонталі щодо налагодження ефективної взаємодії при запобіганні поглибленню соціальних криз, системному діагностуванні рівня соціального розвитку територій і громад, усуненні соціальних дисбалансів та протиріч, подоланні соціальних суперечностей, реалізації національних, регіональних, локальних соціальних програм і проєктів тощо.

Заслужують на увагу рекомендації науковців стосовно того, що в умовах посилення суспільної нестабільності, перманентної появи нових викликів соціальній політиці, "механізми соціального захисту, які включають окремі комбінації економічних, соціальних, правових і організаційних підсистем, спрямованих на забезпечення певних функцій і видів (сегментів) захисту (захист доходів працівників, охорону і медицину праці і т.д.), а також інструменти досягнення згоди між соціальними суб'єктами - тарифні угоди, колективні договори і трудові контракти" [59, с.64], повинні адаптуватись до специфіки завдань, що постають і умов їх розв'язання.

В умовах поглиблення кризових явищ у всіх сферах суспільного життя, посилення економічної й соціальної нестабільності, підвищення вразливості людей через прояв негативних чинників, соціальний захист населення охоплює практично всіх жителів територіальних громад, але для того щоб заходи соціального захисту були ефективними й досягали своєї кінцевої мети - підвищували рівень добробуту людей, сприяли вирішенню їх назрілих

проблем, механізми соціальних перетворень повинні реалізуватись системно, послідовно й адаптивно по відношенню до різних категорій населення.

1.2. Зарубіжний досвід організації соціального захисту населення

Поняття «соціальний захист населення» – не нове і має свою історію. З кінця XVIII ст. в Європі та Росії починає формуватися державно-адміністративна система суспільної опіки (інституційне становлення системи допомоги, формування правової бази, адміністративного управління, що включає часткове фінансування державою соціальної допомоги). Особливістю цього етапу є те, що держава не прагне прямого виконання соціальних функцій, а тільки сприяє цьому іншим інститутам (інститути особистої та громадської благодійності, благодійні організації, організації корпоративного соціального страхування, місцева влада, церква). Дві основні характеристики етапу (поява в державі власних соціальних функцій та спрямованість соціальної політики на всіх членів суспільства) взаємопов'язані, вони базуються на необхідності консолідації суспільства.

Перші елементи соціального захисту з'явилися у Німеччині наприкінці XIX ст., коли держава почала виділяти кошти різні соціальні програми. Почався перехід соціальних функцій суспільства до держави. Термін «соціальна захист» був вперше використаний у законі про соціальний захист США в 1935 р., що законодавчо визначило новий етап для цієї країни, ввівши інститут обов'язкового страхування щодо старості, смерті, інвалідності та безробіття. Незабаром цей термін став широко застосовуватися в багатьох країнах світу, він висловлював сутність проблеми з організацією національних систем допомоги непрацездатним громадянам, а також громадянам похилого віку. У зв'язку з цим соціальний захист має низку ознак.

По-перше, це система суспільних відносин, яка призначена для задоволення особистих матеріальних потреб громадян через індивідуальну

форму розподілу зі спеціальних фондів.

По-друге, соціальний захист здійснюється державою за рахунок коштів суспільства.

По-третє, кошти надаються замість заробітної плати або як доповнення до неї у випадках, передбачених законодавством (при втраті або зниженні заробітку, за неможливості працевлаштування і т.д.) [10, с. 6].

У 1950-х роках. у багатьох країнах світу відбулися кардинальні зміни у соціальній політиці, які зумовили необхідність систематизації та координації різнопланових сегментів та інститутів соціальної сфери з позиції характеристики її захисних функцій.

Становлення законодавчого забезпечення соціального захисту на Україні в сучасному розумінні пройшло тривалий процес становлення та розвитку (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Етапи законодавчого становлення соціального захисту в Україні

Рік	Характеристика законодавчого становлення соціального захисту
1854	Застосовано перші закони, які регулювали основні положення захисту робітників на українських землях, що належали до Австрії, і стосувалися лише робітників гірничої промисловості
1867	Вперше створено організацію для представництва професійних інтересів робітників і службовців (профспілки)
1887	Законом було запроваджено обов'язкове страхування робітників від нещасних випадків на виробництві (за рахунок внесків роботодавців)
1888	Введено страхування на випадок тимчасової втрати працездатності
1906	Створено обов'язкове страхування службовців (пенсійне та інвалідне) (сільське населення та сільські робітники не підпадали під такі види страхування)
1907	Прийнято перші закони, що стосуються організації посередництва у процесі влаштування працювати
1912	Створено фабричні каси хворих для обов'язкового страхування у разі тимчасової втрати працездатності у зв'язку з хворобою. В Україні ці каси були створені лише на Донбасі та в деяких великих містах
1924	Поширено австрійське страхування від нещасних випадків на ті українські землі, які перебували під владою Польщі, а до 1914 р. належали до Російської імперії.
1927	Видано закон про пенсійне інвалідне страхування та страхування на випадок безробіття службовців
1933	Уніфіковано закон про соціальне страхування як робітників, так і службовців

На українських землях, що знаходяться під Румунією, діяло румунське

соціальне законодавство з 1912 р. Тільки в 1933 р. було видано уніфікований закон про соціальне забезпечення. Прогресивним було соціальне законодавство у Чехословаччині. У Закарпатті до 1924 р. діяв угорський закон 1907 р. про обов'язкове страхування робітників від хвороби, інвалідності та в старості. У 1924 р. було введено уніфікований закон для всієї Чехословаччини, який пізніше кілька разів зазнавав змін та доповнень. У 1929 р. у Чехословаччині було запроваджено закон про пенсійне забезпечення для службовців.

У всіх цих державах (крім обов'язкового соціального забезпечення) було також необов'язкове забезпечення різного роду в порядку угод з приватними товариствами. Обов'язкове соціальне забезпечення ґрунтувалося на співпраці застрахованих робітників та службовців у вигляді сплати внесків, визначеного законом розміру. У деяких випадках ці внески сплачували роботодавці (при страхуванні від хвороби та від нещасних випадків на виробництві). У створенні фондів страхування у разі безробіття брало участь також держава у вигляді бюджетних дотацій.

У СРСР було відкинуто концепцію співробітництва застрахованих осіб (було введено так зване державне соціальне забезпечення). Фонд забезпечення формувався з відрахувань із прибутку підприємств та організацій у встановленому законом розмірі та за рахунок дотацій з державного бюджету. З фонду соціального забезпечення виплачувалися допомоги для тимчасово непрацездатних робітників і службовців, вагітних жінок, і навіть пенсії (за віком, по інвалідності, з нагоди втрати годувальника, за вислугу років).

Специфікою сучасного етапу формування соціальної політики в Україні є відмова від застарілих методів соціального забезпечення (насамперед йдеться про зрівнялівку у наданні соціальної допомоги). Оскільки стратегічною метою української зовнішньої політики визнано інтеграцію до структур Європейського союзу, доцільно розглянути досвід розвинених країн світу, насамперед європейських, щодо впровадження

соціальної політики, державного управління соціальним захистом населення, а також роль держави у моделях соціального захисту населення.

Виходячи зі змісту документів Європейської комісії, можна чітко виділити чотири моделі соціального захисту: континентальну (або модель Бісмарка), англосаксонську (або модель Беверіджа), скандинавську та південно-європейську [11, с. 5], характерні риси яких наведені у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Моделі соціального захисту у європейських країнах

Основна характеристика моделі	Основні принципи, на яких базується модель
Континентальна модель (модель Бісмарка) - Німеччина	
Модель встановлює жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності. Фінансується в основному за рахунок внесків роботодавців та застрахованих осіб (не включається до державного бюджету)	Принцип професійної солідарності: існування страхових фондів, які керуються на паритетних засадах найманими працівниками та підприємцями. Вони акумулюють соціальні відрахування із заробітної плати, з яких і здійснюються страхові виплати
Англосаксонська модель (модель Беверіджа) - Великобританія та Ірландія	
Модель (згідно з ідеями Кейнса) ґрунтується на тому, що динаміка суспільного виробництва та зайнятості визначається факторами платоспроможного попиту (перерозподіл доходів на користь соціальних груп, що отримують низькі доходи, здатне підвищити платоспроможний попит масових покупців). Фінансування здійснюється як за рахунок оподаткування (фінансування сімейної допомоги та охорони здоров'я), так і за рахунок страхових внесків (фінансування іншої соціальної допомоги). Наявність соціального страхування з досить низькими соціальними виплатами, що домінує роль соціальної допомоги	Принцип загальності (універсальності) системи соціального захисту: поширення цієї системи на всіх громадян, які потребують матеріальної допомоги; принцип однаковості та уніфікації соціальних послуг та виплат (однаковий розмір пенсії, однаковий обсяг допомоги та медичного обслуговування, а також однакові умови їх надання); принцип єдиності та уніфікації соціальних послуг та виплат (однаковий розмір пенсії, однаковий обсяг допомоги та медичного обслуговування, а також однакові умови їх надання)
Скандинавська модель (Данія, Швеція та Фінляндія)	
Соціальний захист розуміється як законне право громадянина. Відмінною рисою є широке охоплення різних соціальних верств та життєвих ситуацій, які потребують підтримки суспільства. Певний рівень соціальних послуг та виплат, як правило, гарантується всім жителям країни та не обумовлюється зайнятістю та сплатою страхових внесків. Рівень соціальної захищеності досить високий, що досягається за рахунок активної перерозподільної політики, спрямованої на вирівнювання рівня доходів	Необхідною умовою функціонування даної моделі є високоорганізоване суспільство, яке будується на основі принципів інституційного суспільства. Фінансування систем соціального захисту здійснюється переважно за рахунок оподаткування, хоча певну роль відіграють страхові внески підприємців та найманих працівників. Виняток – страхування на випадок безробіття (добровільне, під контролем профспілок)
Південно-європейська модель (Італія, Іспанія, Греція та Португалія)	
Перехідна модель не має чіткої організації. Рівень соціальної захищеності, характерний для даної моделі, відносно низький, а завдання соціального захисту розглядається часто як турбота родичів та сім'ї. Основну роль грає сім'я та інші інститути громадянського суспільства, а соціальна політика носить переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію втрат у доходах окремих категорій громадян	Принцип асиметричності, що проявляється в асиметричності структури соціальних витрат (зокрема, в Італії це проявляється в тому, що найбільшу частину соціальних витрат становить пенсійне забезпечення (14,7% ВВП за середньоєвропейського рівня - 12,5%), тоді як на підтримку сім'ї, материнства та політику зайнятості витрачаються порівняно незначні кошти (близько 1%)

Аналізуючи переваги та недоліки моделей соціального захисту, українські вчені зазначають, що соціальний захист має бути безперервним, охоплювати всі сфери життя людини і надавати людині можливість

нормального життя (навіть за обставин настання соціальних ризиків). Соціальний захист має бути гнучким, доступним і здатним вирівнювати соціальні умови життя всім верств населення. Тобто соціальний захист має допомагати у подоланні стратифікації як у фізичних, так і в соціальних можливостях «слабких груп» та забезпечених верств суспільства. Кожна людина повинна мати можливість здобуття освіти, кваліфікації та роботи [5, с. 28].

У Канаді існує комплекс фінансованих та керованих державою соціальних служб та програм, які становлять систему соціального забезпечення: Social Security System, Social Safety Net. Коріння цієї системи сягає індустріальний розвиток країни середини XIX ст. Але справжня держава добробуту була створена Канаді лише після соціальних потрясінь, викликаних двома світовими війнами і депресією 1930-х гг. У період з кінця 1920-х до 1960-х років були введені в дію державні програми та служби допомоги громадянам та їхнім сім'ям, які опинилися у складних життєвих ситуаціях: у разі хвороби, каліцтва, інвалідності, старості, бідності та безробіття. У 1960-х - 1970-х рр. вони продовжували розвиватися в окремих областях, але згодом у 1980-х — 1990-х роках був період скорочення державних витрат. У зв'язку із зростанням державного боргу та бюджетного дефіциту систему соціального забезпечення було реорганізовано.

Створення державної системи соціального забезпечення у Канаді пов'язані з Конституційним актом 1867 р., який визначив сфери компетенції федерального уряду та урядів провінцій. На той час проблемам соціального забезпечення в центрі приділялося мало уваги та вважалося, що вони мають бути у компетенції провінцій. Зростання соціальних видатків спустошувало бюджети провінцій, і поступово федеральний уряд був залучений у фінансування допомоги безробітним, а потім і охорони здоров'я. Було внесено відповідні поправки до Конституції, що дозволяють федеральному уряду діяти у сферах юрисдикції провінцій, які стосуються цих важливих компонентів системи соціального забезпечення. Однак розподіл обов'язків

між федеральним урядом та провінціями в галузі соціального забезпечення ніколи не був встановленим остаточно, і канадська система соціального забезпечення несе відбиток постійної боротьби навколо цього питання.

Події двох світових воєн та депресії 1930-х років. стали тяжким випробуванням для канадців. Однак вони призвели до поступового розвитку системи соціального забезпечення, яка гарантувала мінімальний рівень життя канадцям. На середину 1960-х гг. Основні елементи системи соціального захисту було оформлено законодавчо. Були прийняті такі закони: про страхування зайнятості (1935), про страхування з безробіття (1940), про сімейну допомогу (1944), про забезпечення старості (1951), про страхування лікарняної допомоги та діагностичних послуг (1957), Канадський та Квебецький пенсійні плани (1965), Канадський план допомоги (1966) та Акт про медичну допомогу (1966).

Увага до соціальних проблем не зводилося до ухвалення цих законодавчих актів. У 1960-х роках. "Друга хвиля фемінізму" призвела до створення Королівської комісії з становища жінок. Жіночі проблеми продовжували привертати увагу громадськості у наступні роки. Було встановлено відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, прийнято рішення для забезпечення справедливості у сфері зайнятості та оплати праці, у сфері страхування зайнятості, пенсійної системи.

Прийнята 1982 р. Хартія права і свободи проголошувала рівність жінок із чоловіками як фундаментальну основу канадського суспільства. У 1995 р. уряд Канади зобов'язалося розробити та впровадити інструменти та методологію для проведення гендерного аналізу. Щоб забезпечити гендерну рівність, всі дії уряду мали по можливості розглядатися з погляду потенційних тендерних відмінностей.

Взаємини між федеральним та провінційними урядами відігравали важливу роль у формуванні системи соціального захисту в Канаді. Федеральні трансферти були ефективним засобом залучення федерального уряду до сфер, що підлягають юрисдикції провінцій (такі, як охорона

здоров'я, професійна освіта, соціальне забезпечення). Однак збільшення вартості цих програм призвело до скорочення трансфертів і відповідних національних стандартів. На початку 1990-х років, федеральний уряд Канади, стурбований борговим і кредитним кризами, почав скорочувати соціальні витрати. Провінції наслідували цей приклад. Намітилася тенденція переміщення соціальних витрат із федерального рівня на провінційний, і з провінційного на муніципальний.

На додачу до передачі відповідальності на нижчі рівні влади з'явилася також тенденція передачі деяких соціальних послуг у ведення благодійних організацій та приватних фірм (наприклад, догляд вдома, приватні клініки, приватні дитячі садки). Канада, як і більшість західних країн, адаптується до умов глобальної економіки шляхом зменшення загальних податків, обмеження втручання уряду у ринкові механізми, приватизації соціальних послуг та підприємств комунального господарства, зниження екологічних стандартів. Ці обставини допомагають зрозуміти сучасний стан системи соціального захисту у Канаді.

Значення всебічної державної стратегії соціального захисту неможливо переоцінити. Тяжкі економічні умови і убогість соціального забезпечення позначаються на взаєминах людей[49]. Високий рівень безробіття, бідність та соціальна ексклюзивність надають згубний вплив на соціальну солідарність. Економічна нерівність також негативно впливає на здоров'я людей. Нещодавно проведене в Канаді дослідження показало, що економічні та соціальні умови життя канадців мають більший вплив на серцеві захворювання, ніж дієта, фізична активність чи куріння [50]. Було встановлено, що низькі доходи та пов'язане з цим виключення людей із повноцінної участі в житті суспільства викликають серцево-судинні захворювання. Почуття невпевненості та втрата контролю за прийняттям життєво важливих рішень породжують високий рівень стресу. Вважається, що хронічний стрес прямо збільшує рівень передчасної смертності через захворювання імунної та нейроендокринної систем та опосередковано через

негативну поведінкову реакцію — куріння, зловживання алкоголем та насильство. Економічний розвиток та здоров'я населення залежать від доступності продуктивної праці, рівності, економічної та соціальної справедливості. Перерозподіл ресурсів на користь бідних удосконалює економіку в цілому та сприяє соціальній згуртованості, а також розумовому та психічному здоров'ю населення.

Визначити тип моделі соціального захисту населення, який найбільше підходить до українських реалій, досить важко. Специфічною ознакою для України, на думку автора, є те, що можливості бюджетного фінансування системи соціального захисту в даний час майже вичерпані, а ринкові важелі соціального забезпечення (під державним контролем) ще не задіяні. Водночас, на думку авторів, Україна здебільшого тяжіє до впровадження консервативних методів соціального захисту та постійного зростання ролі держави у моделі соціального захисту населення. Отже, для оптимізації моделі соціального захисту населення, що діє в Україні, насамперед необхідно чітко визначити роль держави, її повноваження та функції.

1.3. Особливості функціонування органів соціального захисту населення України в умовах децентралізації управлінських повноважень

З огляду на те, що основні умови життєдіяльності людини формуються на рівні територіальної громади, у якій вона проживає, в процесі секторальної децентралізації основний обсяг управлінських повноважень щодо соціального захисту жителів територіальної громади зосереджується на місцевому рівні.

При цьому розширюються повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення через їх передачу від районних державних адміністрацій.

Так, Законом України „Про місцеве самоврядування в Україні” визначено "такі повноваження виконавчих органів сільських, селищних,

міських рад у сфері соціального захисту населення:

власні повноваження - забезпечення надання соціальних послуг відповідно до закону, встановлення за рахунок власних коштів і благодійних надходжень додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення; організації для малозабезпечених громадян похилого віку, осіб з інвалідністю будинків-інтернатів, побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально доступними цінами, а також безоплатного харчування;

делеговані повноваження - забезпечення відповідно до законодавства соціальними послугами осіб та сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, забезпечення утримання та виховання дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах; проведення згідно із законодавством заходів соціального патронажу щодо осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також осіб, до яких застосовано пробацію; організації надання соціальних послуг бездомним особам; проведення відповідно до закону заходів, спрямованих на запобігання бездомності осіб" [43].

Територіальні громади як основні суб'єкти місцевого самоврядування прагнуть сформувати свої стабільні соціально-економічні системи вибудовують власні структури соціальної сфери, органічно вмонтовуючи в них системи соціального захисту населення, здійснюють пошук прийнятних в соціально- економічному аспекті варіантів організації реалізації повноважень щодо надання соціальних послуг.

Організаційне забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в сфері соціального захисту жителів територіальної громади здійснюється такими способами як:

- створення в структурі виконавчого органу територіальної громади структурного підрозділу з питань соціального захисту;
- закріплення функцій щодо реалізації повноважень з соціального

захисту за певною уповноваженою посадовою особою органу місцевого самоврядування;

- надання соціальних послуг через територіальні центри;
- здійснення прийому всіх звернень з питань соціального захисту адміністраторами центрів надання адміністративних послуг територіальних громад;

- залучення старост і створення віддалених робочих місць у старостинських округах;

- делегування надання послуг із соціального захисту жителям територіальної громади місцевим органам виконавчої влади. Це зокрема стосується соціальних послуг щодо призначення і виплати пенсій, субсидій, компенсацій.

В умовах формування якісно нових організаційно-функціональних структур органів місцевого самоврядування, функціонування територіальних громад у новому розширеному складі населених пунктів, вибір способу реалізації механізму соціального захисту жителів територіальної громади визначається такими базовими чинниками як: інституційна спроможність органів місцевого самоврядування реалізувати повноваження щодо соціального захисту у відповідності до законодавчо встановлених вимог; специфіка запитів та потреб у соціальних послугах виходячи з характерних економічних і соціальних особливостей територіальної громади.

Науковці наголошують, "що залежно від ідентифікованих потреб громад і спроможності відповідного органу місцевого самоврядування, надання соціальних послуг може здійснюватися силами однієї територіальної громади або шляхом об'єднання відповідних зусиль двох чи кількох громад відповідно до угод міжмуніципального співробітництва. У рамках першого підходу у структурі відповідного органу місцевого самоврядування формують структурний підрозділ, уповноважують на виконання таких функцій фахівця із соціальної роботи тощо" [49].

Значні додаткові можливості для ефективної реалізації механізмів

соціального захисту жителів територіальних громад відкриваються із застосуванням дієвих форм організація їх співпраці щодо надання соціальних послуг в контексті реалізації положень Закону України "Про співробітництво територіальних громад".

Для створення сприятливих умов реалізації права жителів територіальної громади на соціальний захист органи місцевого самоврядування повинні формувати ефективні організаційно-функціональні структури, спроможні забезпечувати надання якісних соціальних послуг з використанням сучасного управлінського інструментарію та прогресивних технологій організації прийому громадян й відповідних документів для призначення допомоги, надання їм адміністративних послуг, визначення потреби жителів територіальної громади у соціальних послугах різних видів, налагодження системи інформаційно - роз'яснювальної роботи серед громадян з питань порядку і можливостей реалізації їх інтересів в сфері соціального захисту, формування реєстру вразливих категорій населення, обґрунтування цілей і завдань розвитку системи соціального захисту та включення їх в локальні соціальні програми.

Органи місцевого самоврядування забезпечують соціальний захист жителів територіальної громади через створення інституційного середовища реалізації державної соціальної політики й забезпечення державних гарантій соціального захисту на їх території та вироблення локальної соціальної політики, втілюючи положення законодавчо-нормативної бази. Діяльність місцевих органів влади щодо реалізації механізму соціального захисту жителів територіальної громади на засадах правової впорядкованості та законності визначається значним масивом законодавчо-нормативних актів.

Конституція України "закріпила перелік основних соціальних прав і свобод людини і громадянина: право громадян на працю, заробітну плату (ст. 43); право на відпочинок (ст. 45); право на страйк для захисту своїх соціальних і економічних інтересів (ст. 44); право на належний соціальний захист (ст. 46); право на житло (ст. 47), на достатній життєвий рівень для себе

і своєї сім'ї (ст. 48), на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50); право дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на державне утримання і виховання (ст. 52); право на державний захист сім'ї (ст. 53) на освіту (ст. 53)" [18].

Закріплені Конституцією України права на соціальний захист населення в Україні реалізуються через систему законодавчо-нормативних актів, які його регламентують. Це Бюджетний кодекс України, Закони України "Про зайнятість населення", "Про місцеве самоврядування", "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття", "Про соціальний захист дітей війни", "Про пенсійне забезпечення", "Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю", "Про соціальні послуги", "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям", "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" та ін., Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, накази Міністерства соціальної політики України та ін. (табл. 1.3).

На сьогодні в Україні сформована відповідна законодавчо-нормативно база врегулювання питань соціального захисту населення та надання соціальних послуг. Аналіз нормативно-правової бази забезпечення соціального захисту населення місцевими органами влади дозволяє зробити висновок про те, що вона формує належне інституційне середовище вирішення назрілих соціальних проблем, відображає виклики і вимоги соціального і економічного розвитку, процеси трансформації суспільних відносин та публічного управління якістю життя населення.

Про адаптивність законодавчо-нормативної до назрілих проблем свідчить те, що в Україні сформовано два нові напрями соціального захисту. Це соціальний захист учасників "антитерористичної операції", сімей загиблих під час проведення цієї операції; забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, які постраждали від війни на Сході України в

місцях їхнього проживання.

Таблиця 1.3

Система законодавчо-нормативних актів в сфері забезпечення
соціального захисту населення

Види та напрями соціальної допомоги	Основні нормативно правові документи, що регулюють відносини в сфері надання та отримання соціальних послуг
Соціальні гарантії, пільги та допомоги	Закони України: "Про соціальні послуги", "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждай! внаслідок Чорнобильської катастрофи", "Про основні засади соціального захист ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні", "Про соціальний захист дітей війни", "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", "Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні", "Про жертви нацистських переслідувань", "Про державну службу", "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування", "Про пенсійне забезпечення", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні", "Про зайнятість населення", "Про донорство крові та її компонентів", "Про соціальний захист дітей війни", "Про встановленні державної допомоги постраждалим учасникам масових акцій громадського протесту ті членам їх сімей", "Про державну допомогу сім'ям з дітьми", "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям", "Про протидію торгівлі людьми", "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування".
Соціальні послуги інвалідам: реабілітація, соціальне забезпечення та утримання	Закони України: "Про реабілітацію інвалідів в Україні", "Про основи соціально захищеності інвалідів в Україні", "Про гуманітарну допомогу". Постанови Кабінет) Міністрів України (КМУ): "Про затвердження порядку надання інвалідам та дітям- інвалідам реабілітаційних послуг", "Про надання інвалідам та дітям-інвалідів реабілітаційних послуг", "Про затвердження Порядку забезпечення технічними ті іншими засобами реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів та інших окремих категорії населення, переліку таких засобів"
Праця та зайнятість населення	Закони України: "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфер господарської діяльності", "Про компенсацію громадянам втрати частини доходів) зв'язку з порушенням строків їх виплати", "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)", "Про зайнятість населення" від 5 липня 2012 р. № 5067VI, "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" "Про колективні договори і угоди", "Про соціальний діалог в Україні", "Про професійн спілки, їх права та гарантії діяльності", "Про організації роботодавців, їх об'єднання права і гарантії їх діяльності". Положення про Державну інспекцію України з питані праці, затверджене Указом Президента України від 6 квітня 2011 р. № 386/2011 Постанови КМУ: "Про затвердження Положення про Державну службу України з питані праці" від 11 лютого 2015 р. № 96, "Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року"
Поселення до будинків інтернатів системи соціального захисту населення	Закони України: "Про психіатричну допомогу", "Про статус ветеранів війни, гарантії і> соціального захисту". Типове Положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів, геріатричний пансіонат, пансіонат для ветеранів війни і праці затверджене наказом Міністерства праці та соціальної політики України 29 грудня 200 р. №549

Продовження табл. 1.3

Соціальний захист бездомних громадян	Закон України "Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей" Постанова КМУ "Про затвердження основних напрямів запобігання бездомності до 2017 року" від 13 березня 2013 р. № 162
Забезпечення санаторно-курортним лікуванням пільгових категорій громадян	Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" Постанова КМУ "Деякі питання організації оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи від 27 березня 2013 р. № 261 Порядок забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян органами праці та соціального захисту населення, затверджений постановою КМУ від 22 лютого 2006 р. № 187 Порядок виплати грошової компенсації вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян, затверджений постановою КМУ від 17 червня 2004 р. № 785
Житлові субсидії, пільги та компенсації	Постанови КМУ: "Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері обслуговування" від 6 серпня 2014 р. № 409., "Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування від 6 серпня 2014 р. № 409, "Про новий розмір витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива у разі надання житлової субсидії" від 27 липня 1998 р. № 1156 (зі змінами і доповненнями), "Про Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги" від 29 січня 2003 р. № 117, "Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї" від 4 червня 2015 р. №389, "Про встановлення мінімальних норм забезпечення населення твердим паливом і скрапленим газом та граничних показників їх вартості для надання пільг і житлових субсидій за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам" від 23 квітня 2012 р. № 356, Положення про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива, затверджене постановою КМУ від 21 жовтня 1999 р. № 848 (зі змінами і доповненнями, "Про особливості надання житлових субсидій", Постанова КМУ від 25 березня 2020 р. № 247; "Деякі питання виплати державної соціальної допомоги", Постанова КМУ від 22 липня 2020 р. № 632.
Соціальний захист учасників АТО та сімей загиблих	Постанови КМУ: "Про затвердження Порядку надання статусу учасника бойових дій особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення" від 20 серпня 2014 р. № 413, "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції" від 31 березня 2015 р. № 179, "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення житлом осіб, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції" від 17 червня 2015 р. № 407
Забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб	Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" Постанови КМУ: "Про облік внутрішньо переміщених осіб" від 1 жовтня 2014 р. № 509, "Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг" від 1 жовтня 2014 р. № 505, "Про затвердження Порядку використання коштів, що надійшли від фізичних та юридичних осіб для надання одноразової грошової допомоги постраждалим особам та внутрішньо переміщеним особам" від 1 жовтня 2014 р. № 535, "Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам" від 8 червня 2016 р. № 365, "Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам" від 5 листопада 2014 р. № 637

У напрямі подальшого удосконалення законодавчо-нормативного забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту жителів територіальних громад доцільним є зосередження уваги на питаннях, що стосуються:

- чіткого розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями у сфері соціального захисту населення;
- упровадження соціальних стандартів;
- гарантування високої якості соціального обслуговування;
- формування чіткої, прозорої, доступної й ефективної системи соціальних послуг;
- забезпечення гнучкості у виборі видів та форм надання соціальних послуг;
- забезпечення об'єктивізації надання соціальних пільг і допомог адресності соціальної підтримки.

Висновки до розділу 1

У забезпеченні сталого динамічного розвитку територіальної громади визначальною є роль соціальної сфери і такої її складової як соціальний захист, який зорієнтований на забезпечення належних умов життя, соціальних прав людини, її підтримку в складних життєвих обставинах.

Соціальний захист є складним механізмом економічної, правової, організаційної, психологічної підтримки як соціально вразливих так і економічно активних членів суспільства, запобігання соціальним кризовим явищам та зняття соціальної напруги.

Прив'язка соціального захисту до потреб конкретної людини, орієнтація на створення сприятливих умов її життєдіяльності і розвитку, надає його системі територіального характеру та значимості у формуванні сприятливого соціального простору територіальної громади.

Запровадження дієвих механізмів соціального захисту жителів територіальної громади є викликом для органів місцевого самоврядування і потребує вироблення і реалізації адаптивних ефективних управлінських підходів з врахуванням запитів і потреб, специфіки умов проживання жителів кожної територіальної громади.

Органи місцевого самоврядування забезпечують соціальний захист жителів територіальної громади втілюючи положення чинної законодавчо-нормативної бази щодо реалізації державної соціальної політики та через проведення місцевої політики соціального захисту на основі розроблення локальних програмних документів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ КАМ'ЯНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Аналіз особливостей забезпечення соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади

Реалізація механізмів соціального захисту жителів територіальної громади значною мірою визначається її соціально-економічною характеристикою. Так, Кам'янська міська територіальна громада Дніпровського району Дніпропетровської області утворена у 2020 році розпорядженням Кабінету Міністрів України "Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Дніпропетровської області" [36], шляхом об'єднання населених пунктів, які входили до Кам'янської територіальної громади та Грибовицької й Грядівської сільських територіальних громад Іваничівського району Дніпропетровської області.

До складу Кам'янської територіальної громади входить місто Кам'янське, с.м.т. Карнаухівка та селище Світле. На території громади проживає 240 тис.осіб.

Останні роки спостерігається негативна тенденція скорочення природного приросту населення територіальної громади, яке у 2020 році складало 0,41 на 1000 жителів.

Проведені дослідження показали, що 1525 дорослих жителів Кам'янської територіальної громади віднесено до категорії таких, що перебувають у складних життєвих обставинах, з них 1003 жінки і 522 чоловіки. Серед дитячого населення, такими визнано 215 осіб (табл. 2.1).

В територіальній громаді проживає 397 багатодітних сімей, у яких виховуються 1436 дітей, 363 самотні матері і 5 батьків-одиноків, 95 внутрішньо переміщених сімей, 249 сімей, які перебувають на обліку

(отримують послуги) в ЦСССДМ як такі, що перебувають у складних життєвих обставинах. 465 сімей отримують державну соціальну допомогу як малозабезпечені сім'ї, у них виховується 1141 дитина. У 259 сім'ях Кам'янської територіальної громади виховуються діти з інвалідністю.

Таблиця 2.1

Чисельність жителів Кам'янської територіальної громади, які перебувають у складних життєвих обставинах (станом на 01.01 2021 р.)

Статистичний показник	Кількість
Чисельність дорослого населення (всього осіб) з них:	1525
Жінки	1003
Чоловіки	522
Міське населення з них:	1473
Жінки	970
Чоловіки	503
Сільське населення з них:	52
Жінки	33
Чоловіки	19
Чисельність дитячого населення (0-18) з них:	215
Дівчата	95
Хлопчики	120

Серед соціальних характеристик Кам'янської територіальної громади також слід виокремити таку, як наявність прийомних сімей - 4, в них влаштовано 8 дітей, дитячих будинків сімейного типу - 6, у яких виховуються 26 дітей, дітей, які перебувають під опікою - 70 осіб.

Особливу категорію жителів Кам'янської територіальної громади складають особи з інвалідністю, кількість яких складає 250 осіб дорослого населення і 242 дитини. Серед дітей з інвалідністю: 5 - з ураженнями органів зору; 3 - з ураженнями органів слуху; 10 - із психічними порушеннями; 15 - з розумовою відсталістю; 37 - з ураженням опорно-рухового апарату; 70 - з вродженими вадами розвитку, деформації та хромосомної аномалії.

Особливою категорією жителів територіальної громади, які потребують підвищеної уваги є самотні люди похилого віку, кількість яких у Кам'янській територіальній громаді складає 1173 осіб (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Кількість одиноких осіб похилого віку - жителів Кам'янської територіальної громади (станом на 01.01 2021 р.)

Кількість одиноких осіб похилого віку	1173
у тому числі:	
інваліди I групи	56
інваліди II групи	77
інваліди III групи	78
особи у віці 80 років та старші	316
особи з IV, V групою рухової активності	146
особи з психічними захворюваннями	3
Одинокі особи, які потребують стороннього догляду	404
Одинокі особи, які потребують допомоги у веденні домашнього господарства	189
Одинокі особи, які мають психічні порушення і потребують сторонньої допомоги	3
Одинокі особи, які потребують стороннього догляду та отримують послуги вдома	189
Одинокі особи, які потребують стороннього догляду та отримують послуги в стаціонарному відділенні в межах громади	26

Така соціальна структура населення Кам'янської територіальної громади є викликом для системи соціального захисту і свідченням необхідності вироблення ефективних механізмів надання соціальних послуг. Так, у 2020 році на обліку в органі соціального захисту населення перебувало 4717 жителів територіальної громади, які мали право на одержання державних соціальних допомог, що на 410 осіб більше ніж у 2019 році. Цій категорії громадян було виплачено 76 367,9 тис. грн. соціальної допомоги, що на 6061,5 тис. грн. більше ніж у 2019 році (табл. 2.3.).

Серед видів соціальних допомог, що виплачуються жителям Кам'янської територіальної громади, найбільша частка припадає на допомогу при народженні дитини, яка у 2020 році складала 24,4 % загального обсягу.

Допомога у формі призначення субсидії на житлово-комунальні послуги у 2020 році була надана 5144 жителям територіальної громади, їм було нараховано субсидій в обсязі 49 679,0 тис. грн.

Складовою соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади є виплата компенсацій громадянам, постраждалим від

Чорнобильської катастрофи. Такі компенсаційні виплати виплачуються за додаткову відпустку, сім'ям з дітьми, на харчування, на оздоровлення, на медичне забезпечення (табл.2.4).

Таблиця 2.3

Кількість жителів Кам'янської територіальної громади, які є одержувачами соціальних допомог (станом на 01.01 2021 р.)

1.	Перебуває на обліку одержувачів державних соціальних допомог, чол./тис. грн., в тому числі:	4717/76 367,9
1.1.	Допомога при усиновленні дитини, чол./тис.грн	3/38,7
1.2.	Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами, чол./тис.грн	333/574,1
1.3.	Допомога по наданню послуги з догляду за дитиною до 3-х років (муніципальна няня), чол./тис. грн.	20/193,4
1.4.	Допомога при народженні дитини, чол./тис. грн.	1237/18 631,8
1.5.	Допомога на дітей, які перебувають під опікою, чол./тис. грн	63/4 814,5
1.6.	Допомога на дітей одиноким матерям, чол./тис.грн	368/ 3 622,0
1.7.	Тимчасова державна допомога дітям, чол./тис.грн	53/168,9
1.8.	Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям, чол./тис.грн	469/10 618,8
1.9.	Допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам, чол./тис.грн	737/18 561,2
1.10.	Дитячі будинки (в т.ч. сімейного типу), чол./тис.грн	6/1 534,3
1.11.	Одноразова винагорода жінкам «Матерям-героїням», чол./тис.грн	0/0
1.12.	Компенсація по догляду за інвалідом I групи та престарілим, чол./тис.грн	161/75,8
1.13.	Допомога на догляд за інвалідом I-II групи внаслідок психічного розладу, чол./тис.грн	87/1 953,4
1.14.	Компенсація фізичним особам за надання соціальних послуг, чол./тис.грн	58/105,3
1.15.	Компенсація фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі, чол./тис. грн.	2/26,1
1.16.	Державна соціальна допомога на догляд, чол./тис. грн.	95/512,1
1.17.	Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, чол./тис. грн.	152/2 874,6
1.18.	Допомога на дітей, які виховуються в багатодітних сім'ях, чол./тис.грн	439/9 025,3
1.19.	Тимчасова допомога особам, які не набули права на пенсію, чол./тис.грн	42/532,8
1.20.	Допомога на дітей фізичним особам-підприємцям, які обрали спрощену систему оподаткування і належать до 1 та 2 групи платників єдиного податку, чол./тис.грн.	285/1 297,7
1.21.	Щомісячна адресна допомога внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в т.ч. на оплату житлово- комунальних послуг, осіб/тис.грн	81/1 147,7
1.22.	Одноразова матеріальна допомога військовослужбовцям, звільненим з військової строкової служби, осіб/тис.грн.	26/59,4
1.23.	Грошова компенсація вартості одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка», осіб/тис.грн.	173/865,00

Базисом об'єктивізації засобів соціального захисту населення виступає наявність повної і достовірної інформації про потреби жителів територіальної громади у різного виду соціальних послугах, яка формується через реєстрацію справ пільговиків в Єдиному Державному реєстрі (ЄДАРП).

Так, у 2020 році у Єдиному Державному реєстрі (ЄДАРП) було зареєстровано 10370 справ пільговиків, жителів Кам'янської територіальної

громади. Із них: ветерани війни - 1 551 осіб; учасники бойових дій (АТО) - 580 осіб; учасники війни - 482 осіб; діти війни - 2 811 осіб; постраждали від аварії на ЧАЕС - 233 осіб; ветерани військової служби - 72 осіб; ветерани органів внутрішніх справ - 62 осіб; діти з багатодітних сімей - 649 осіб; інші пільгові категорії - 1 826 осіб. В Єдиному обліку багатодітних сімей зареєстровано 649 багатодітних сімей Кам'янської територіальної громади та 2 104 дитини з багатодітної сім'ї.

Таблиця 2.4

Кількість жителів Кам'янської територіальної громади, які одержують компенсації як постраждалі від Чорнобильської катастрофи. (станом на 01.01 2021 р.)

Виплачено компенсацій громадянам, постраждалим від Чорнобильської катастрофи, тис.грн, (в т.ч.):	
Компенсаційні виплати за додаткову відпустку та стипендії, чол./тис.грн	6/32,9
Компенсаційні виплати сім'ям з дітьми, чол./тис.грн	1/2,9
Компенсаційні виплати на харчування, чол./тис.грн	125/488,6
Компенсаційні виплати на оздоровлення, чол./тис.грн	84/32,3
Компенсаційні виплати на медичне забезпечення, чол./тис.грн	114/205,6

Формування і систематичне оновлення Реєстру дозволяє закласти об'єктивне інформаційно-аналітичне підґрунтя вироблення дієвих механізмів соціального захисту жителів територіальної громади.

Проведені дослідження показали, що забезпечення соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади у 2020 році також здійснюється за такими напрямками як:

- відшкодування з міського бюджету ЖКП сім'ям загиблих в АТО - 4 914,8 тис. грн;
- відшкодування з міського бюджету витрат на проїзд - 71,9 тис. грн;
- відшкодування на придбання твердого палива (скрапленого газу) - 955,7 тис. грн;
- виділення санаторно-курортних путівок для членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни - 9 шт.;

- надання договорів на оздоровлення осіб з інвалідністю - 21 шт./супровідникам;

- надання договорів на оздоровлення для учасників бойових дій - 42;

- виділення коштів санаторно-курортним закладам за оздоровлення УБД та інвалідів війни, чол./тис. грн - 43/535,7;

- видання направлень на технічні та інші засоби реабілітації та протезування - 54;

- видання направлень на протезні вироби - 469;

- оплата договорів на виготовлення протезних виробів - 100 шт.;

- перерахування коштів підприємствам за виготовлені протезні вироби - 2 164,1 тис. грн;

- виділення одноразової грошової допомоги непрацюючим малозабезпеченим громадян, дітям й особам з інвалідністю з державного бюджету, чол./тис.грн - 28/23,3;

- введення в ЦБІ індивідуальних програм реабілітації інвалідів, шт. - 355;

- виплата грошової компенсації інвалідам війни вартості проїзду до закладів оздоровлення і назад, чол./тис. грн. - 55/26,9 [23].

У зв'язку з війною на Сході України у системі соціального захисту Кам'янської територіальної громади набули закріплення такі напрями як:

- надання статусу "Член сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни", 8 особам у 2020 році;

- надання статусу "Інвалід війни", 5 особам у 2020 році;

- надання учасникам АТО послуг з професійної реабілітації, 8 чоловік у 2020 році;

- сплачено договорів для отримання послуг з професійної реабілітації учасників бойових дій з числа АТО, 4/46,1 шт./тис.грн.

У рамках реалізації механізмів соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади значна увага приділяється питанням, що

стосуються:

- реабілітації дітей з інвалідністю ДЦП. У 2020 р. реабілітаційні послуги отримали 8 осіб, було укладено і оплачено 8 договорів на суму 172,2 тис. грн.;

- обслуговування відділенням соціальної допомоги вдома. Таким обслуговуванням охоплено 403 особи;

- обслуговування відділенням організації надання адресної натуральної та грошової допомоги. Така адресна натуральна та грошова допомога була надана 904 особам;

- надання соціальних послуг - 2354 особам;

- влаштування у відділення стаціонарного догляду для постійного проживання - 43 осіб;

- виділення коштів на харчування у відділенні стаціонарного догляду (всього), 986,9 тис.грн;

- надання натуральної допомоги малозабезпеченим громадянам (всього) - 416/68,5 чол./тис. грн.

Проведене дослідження дало підстави для висновку, що соціальний захист жителів Кам'янської територіальної громади здійснюється комплексно, загалом охоплює всі проблемні напрями надання соціальної допомоги і соціальних послуг, зорієнтований на врахування запитів та потреб жителів громади.

2.2. Організаційне забезпечення реалізації механізму соціального захисту жителів досліджуваної територіальної громади

Реалізація завдань органів місцевого самоврядування щодо забезпечення доступу жителів територіальної громади до якісних соціальних послуг, створення сприятливих умов їх життєдіяльності і розвитку актуалізує необхідність вироблення якісно нових механізмів організації соціального

захисту.

Механізми соціального захисту жителів територіальної громади мають адаптуватись до соціально-економічної специфіки останньої й органічно вписуватись в місцеву соціальну політику. Багатоаспектність соціального захисту територіальної громади обумовлює необхідність його комплексного забезпечення на основі вироблення взаємоузгоджених управлінських впливів, належним чином забезпечених в організаційному плані.

Формування Кам'янської територіальної громади актуалізувало питання створення ефективної організаційної структури управління її соціальним розвитком загалом, і формуванням системи соціального захисту зокрема, з врахуванням специфіки території, рівня розвитку населених пунктів, їх віддаленості від центру громади та з врахуванням викликів проведення секторальних реформ.

При цьому організаційне забезпечення реалізації механізму соціального захисту жителів досліджуваної територіальної громади має розглядатися як форма організації управлінської діяльності, в рамках якої здійснюється управління процесами формування сприятливого середовища надання соціальних послуг та забезпечення соціальних гарантій жителям громади. В цьому зв'язку структура управління постає у вигляді системи розподілу функціональних обов'язків та форм взаємодії між органами управління, що входять до її складу, а також працюючими в ній людьми. Організаційна структура відображає управлінські зв'язки між рівнями і ланками управління, розподіл повноважень та сфер впливу [4, с. 67].

Основу організаційного забезпечення соціального захисту Кам'янської територіальної громади формує Управління соціального захисту населення виконавчого комітету Кам'янської міської ради (далі УСЗН).

У відповідності до Положення про УСЗН основними його завданнями є: "забезпечення реалізації державної політики з питань соціального захисту населення, підтримки сім'ї, попередження насильства в сім'ї, забезпечення

рівності прав чоловіків та жінок, протидії торгівлі людьми, виконання програм і здійснення заходів у цій сфері; призначення та виплата соціальної допомоги, компенсацій та інших соціальних виплат, встановлених законодавством України, надання пільг та субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово - комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива; здійснення нагляду за додержанням вимог законодавства під час призначення (перерахунку) та виплати пенсій" [33].

УСЗН здійснює функції щодо координації роботи територіального центру соціального обслуговування виконавчого комітету Кам'янської міської ради; забезпечення соціальної інтеграції осіб з інвалідністю; реалізації державної політики у сфері забезпечення реабілітації дітей з інвалідністю; забезпечення реалізації державної політики щодо реабілітації та соціальної адаптації учасників АТО; здійснення державної політики щодо забезпечення житлом деяких пільгових категорій громадян; забезпечення оздоровлення осіб з інвалідністю, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи [33].

На забезпечення ефективної реалізації окреслених завдань зорієнтована організаційна структура Управління соціального захисту населення виконавчого комітету Кам'янської міської ради (рис. 2.1).

Структурні підрозділи Управління соціального захисту населення здійснюють реалізацію основних функцій щодо забезпечення соціального захисту населення Кам'янської територіальної громади, налагоджують управлінську взаємодію з іншими управліннями міської ради, департаментом соціального захисту населення Дніпропетровської обласної державної адміністрації, організаціями й установами з метою забезпечення чіткої координації реалізації завдань у відповідності до вимог нормативних документів.

Дослідження організації діяльності УСЗН виконавчого комітету

Кам'янської міської ради дає підстави оцінити її як таку, що дозволяє належним чином реалізувати закріплені за ним завдання в сфері соціального захисту населення. Організаційна структура Управління є оптимальною. Функціональні повноваження чітко розподілені за структурними підрозділами, закріплені в їх положеннях та конкретизовані в посадових інструкціях працівників. Повноваження і відповідальність чітко регламентовані. Управлінські горизонтальні та вертикальні зв'язки в державному органі є налагодженими і сприяють його ефективній діяльності.

У забезпеченні ефективної реалізації механізмів соціального захисту жителів територіальної громади важлива роль належить Центру надання адміністративних послуг виконавчого комітету Кам'янської міської ради

(ЦНАП).

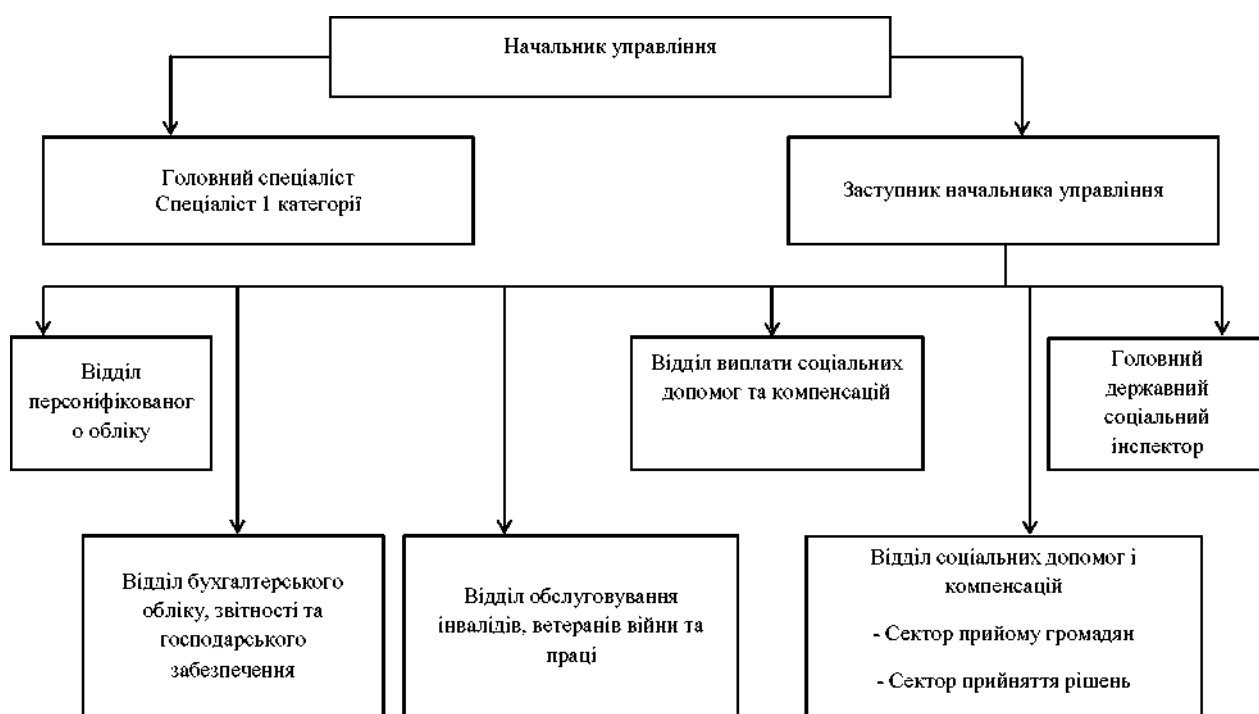

Рис. 2.1 Організаційна структура Управління соціального захисту населення виконавчого комітету Кам'янської міської ради

Згідно Положення про Центр надання адміністративних послуг Кам'янської територіальної громади [32], ЦНАП надає адміністративні послуги жителям територіальної громади з метою забезпечення їх соціальних

гарантій, створення сприятливих умов реалізації прав на одержання якісних соціальних послуг та соціальних допомог. На сайті Кам'янської міської ради наведена вичерпна інформація про перелік адміністративних послуг, що надаються ЦНАП та умови їх надання.

З метою врахування потреб жителів Кам'янської територіальної громади, створення сприятливих умов отримання адміністративних послуг, на підставі рішення Кам'янської міської ради, сформована модель організації надання адміністративних послуг, яка передбачає можливість звернення жителів територіальної громади за ними у таких підрозділах:

- у приміщенні ЦНАП, яке знаходиться у центрі міста Кам'янське;

- у територіальному підрозділі ЦНАП, який розміщений у селище міського типу Благодатне;

- у приміщенні знаходження віддаленого робочого місця ЦНАП у селі Грибовиця;

- у приміщенні знаходження віддаленого робочого місця ЦНАП у селі Гряди.

На ефективне організаційне забезпечення надання адміністративних послуг у сфері соціального захисту населення зорієнтований "Регламент управління "Центр надання адміністративних послуг" виконавчого комітету Кам'янської міської ради" [52], яким чітко визначено принципи та умови надання адміністративних послуг, закріплено вимоги до приміщень, у яких надаються адміністративні послуги, вимоги до змістового наповнення інформаційних стендів та інформаційних терміналів, до роботи інформаційного підрозділу центру, регламентовано порядок прийняття заяви та інших документів у центрі, опрацювання вхідного пакета документів та передачі вихідного пакета документів суб'єктові звернення.

В сучасних умовах посилення прояву кризових явищ та посилення соціальної напруги зростає роль у системі суб'єктів реалізації механізмів соціального захисту населення Кам'янської територіальної громади Кам'янського міського центру соціальних служб, до штату якого входить

директор, провідний фахівець із соціальної роботи, а також фахівець із соціальної роботи I категорії.

Використовуючи сучасний інструментарій та технології інформування населення, консультування, здійснення посередництва, представлення інтересів, соціальної профілактики, соціального супроводу, кризового врегулювання складних нетипових ситуацій, соціальної адаптації, соціальної інтеграція та реінтеграція працівники Кам'янського міського центру соціальних служб на якісному рівні забезпечують такий аспект соціального захисту жителів територіальної громади як "проведення соціально-профілактичної роботи, спрямованої на запобігання потраплянню у складні життєві обставини осіб та сімей з дітьми; надання особам і сім'ям з дітьми комплексу соціальних послуг відповідно до їх потреб з метою подолання складних життєвих обставин та мінімізації негативних наслідків таких обставин" [29].

Напрямок соціального захисту жителів територіальної громади, який зорієнтований на надання соціальних послуг людям похилого віку, з невиліковними хворобами та хворобами, що потребують тривалого лікування, з психічними та поведінковими розладами, з інвалідністю, бездомним, безробітним, малозабезпеченим особам, значною мірою забезпечується Територіальним центром соціального обслуговування (надання соціальних послуг) виконавчого комітету Кам'янської міської ради.

Організаційну структуру Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) виконавчого комітету Кам'янської міської ради формують такі структурні підрозділи:

- апарат територіального центру, до якого входять; директор терцентру, головний бухгалтер, бухгалтер, економіст, інспектор з кадрів;
- відділення соціальної допомоги вдома (завідувач відділення, фахівець з соціальної допомоги вдома I категорії, фахівець з соціальної допомоги вдома II категорії"/соціальний працівник, соціальні працівники);
- відділення стаціонарного догляду для постійного проживання

(завідувач відділення, лікар, старша медична сестра-дієтсестра, сестра медична, молодша медична сестра з догляду за хворими, молодша медична сестра, завідуюча господарством, сестра-господиня, кухар, підсобний робітник);

- відділення організації надання адресної натуральної та грошової допомоги (завідувач відділення, соціальний працівник, перукар, швачка, робітник з комплексного обслуговування й ремонту будинків);

- спеціальний фонд відділення соціальної допомоги вдома (соціальний працівник).

Штат Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) виконавчого комітету Кам'янської міської ради нараховує 57 ставок і повністю укомплектований.

Перелік соціальних послуг, що надаються структурними підрозділами Територіального центру соціального обслуговування, затверджується рішенням сесії Кам'янської міської ради.

Діяльність Територіального центру соціального обслуговування організована таким чином, що дозволяє забезпечувати надання широкого спектру соціальних послуг на постій основі, періодично, одноразово, на екстренній (зумовленій кризовими ситуаціями) основі.

Для розширення можливостей збільшення обсягів та підвищення якості надання послуг, Територіальним центром соціального обслуговування надаються соціальні послуги за рахунок бюджетних коштів, із застосуванням диференційованої оплати з врахуванням доходів отримувача соціальної послуги, за рахунок оплати послуг отримувачем або третьою особою.

Проведені дослідження дають підстави для висновку, що організаційне забезпечення реалізації механізму соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади загалом дозволяє належним чином забезпечувати виконання завдань соціального розвитку та гнучко реагувати на вимоги жителів територіальної громади. Однак значним резервом підвищення ефективності соціального захисту жителів територіальної громади є

удосконалення координаційних зв'язків між структурними підрозділами виконавчого комітету Кам'янської ради, старостами у питаннях вироблення та реалізації механізмів надання соціальних послуг, розроблення програмних документів, які б чітко закріплювали цільові орієнтири та системні узгоджені підходи до їх досягнення із залученням потенціалу всіх суб'єктів реалізації місцевої соціальної політики.

2.3. Оцінка реалізації функціональних механізмів забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної територіальної громади

Функціональна природа забезпечення соціального захисту жителів територіальної громади передбачає наявність нормативно врегульованих функцій управління, які здійснюються фахівцями відповідного професійного та кваліфікаційного рівня, що займають відповідні посади в структурних підрозділах виконавчого комітету міської ради, які функціонують у діючому законодавчо-нормативному полі.

Функціональні механізми забезпечення соціального захисту жителів територіальної громади визначаються специфікою кожного конкретного виду діяльності, кожного конкретного виду соціальної послуги, що реалізується й надаються в контексті досягнення цілей соціального захисту, які трансформуються в низку завдань управління.

Вироблення механізмів соціального захисту жителів територіальної громади базується на ідентифікації факторів, які визначають середовище соціального розвитку територіальної громади, і на які слід впливати з тим, щоб домогтись досягнення реального покращення умов життя людей. При цьому слід зауважити, що забезпечення соціального захисту є складним багатоаспектним управлінським завданням, вирішення якого вимагає виявлення усієї сукупності факторів, які впливають на задоволення соціальних потреб населення, оптимального поєднання управлінського інструментарію та узгодженого його застосування в рамках цілісних

функціональних механізмів.

Слід зауважити, що чинником, який здійснює визначальний вплив на вироблення і застосування механізмів соціального захисту жителів територіальної громади є обсяг і структура ресурсів, що можуть бути залучені для вирішення назрілих завдань в цьому аспекті.

Обмеженість ресурсів, умови їх залучення спонукають органи місцевого самоврядування до постійного перегляду методів та механізмів управління, що дозволило б підібрати оптимальний варіант досягнення всієї сукупності цілей соціального захисту жителів територіальної громади.

Проведені дослідження свідчать, що в основу вироблення і реалізації функціональних механізмів соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади покладено використання програмного підходу.

Основні завдання і заходи соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади у 2016-2020 р.р. системно закріплювались і реалізувались в рамках Цільової програми соціального захисту населення на 2016-2020 р.р., затвердженої рішенням міської ради від 24.12.2015 року № 5/2.

З метою вирішення назрілих соціальних проблем територіальної громади, на доповнення заходів Цільової програми соціального захисту населення на 2016-2020 р.р., спрямовувались заходи таких місцевих програм як:

- Міська Програма забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та осіб з їх числа на 2017-2021 роки, затверджена рішення сесії міської ради від 04.10.2016 року № 11/30;

- Міська Програма соціального та правового захисту дітей, попередження безпритульності та бездоглядності серед дітей на 2017-2020 роки, затверджена рішення сесії міської ради від 04.10.2016 року № 11/29;

- Міська цільова соціальна програма підтримки молоді на 2017-2020 роки, затверджена рішення сесії міської ради від 04.10.2016 року № 11/22;

- Міська цільова програма забезпечення молоді житлом на 2018-2022 роки, затверджена рішенням сесії міської ради від 22.12.2017 року № 21/15" [М].

Проведені дослідження показали, що заходи наведених місцевих програм загалом були реалізовані і вони забезпечили значний вплив на врегулювання ситуації у сфері соціального захисту жителів міста Кам'янська.

У червні 2020 року Кам'янська територіальна громада була утворена на новій адміністративно-територіальній основі, до її складу ввійшли такі населені пункти як: місто Кам'янське, селище Благодатне, села - Грибовиця, Гряди, Кропивщина, Низкиничі, Тишковичі, Хренів.

Це зумовило зміну соціального простору новоствореної територіальної громади, появу нових викликів системі соціального захисту, необхідність вироблення нових адаптивних механізмів вирішення назрілих завдань формування сприятливого середовища життєдіяльності людей та їх закріплення в локальних програмних документах.

Основним програмним документом, який визначає розвиток досліджуваної територіальної громади є Програма економічного і соціального розвитку міста Кам'янська на 2020-2022 роки, затверджена рішенням міської ради № 33/5 від 24.12.2019 [50] (далі Програма). Після утворення у 2020 році Кам'янської територіальної громади у Програму було внесено цілий ряд змін і доповнень, зумовлених необхідністю реагувати на нові умови і вимоги розвитку. Зміни стосувались всіх аспектів життєдіяльності новоутвореної територіальної громади, в тому числі і соціального захисту.

В розділі "Соціальна сфера" соціальний захист виокремлений окремим підрозділом, в якому визначена його мета та основні пріоритетні завдання. Так, головною метою соціального захисту у Програмі окреслено "створення фінансових, організаційно-правових та технічних механізмів для забезпечення комфортного соціального клімату та досягнення позитивних зрушень щодо рівня та якості життя незахищених верств населення на основі

ефективного використання бюджетів усіх рівнів. Забезпечення на території міста реалізації державної політики в галузі охорони праці і безпечної життєдіяльності населення" [50].

Пріоритетними завдання розвитку системи соціального захисту Кам'янської територіальної громади у Програмі визначено: 1) "покращення якості надання соціальних послуг, шляхом проведення оцінювання індивідуальних потреб клієнта, що дасть змогу глибше зрозуміти проблему клієнта, більш детально вивчити ту життєву ситуацію, в якій опинилась людина, оцінити її емоційно-психологічний стан, що в свою чергу допомагає визначити конкретний перелік соціальних послуг, які необхідно надати; 2) удосконалення системи надання соціальних послуг через забезпечення адресного надання місцевих соціальних гарантій, їх урізноманітнення, поступове зростання якості, з урахуванням встановлених державних соціальних стандартів; 3) налагодження ефективної співпраці з громадськими організаціями щодо надання якісних соціальних послуг мешканцям міста, що потребують підтримки; 4) забезпечення виконання державних програм щодо соціальної підтримки багатодітних сімей в частині надання пілг та допомог; 5) запровадження міжсекторного партнерства із об'єднаннями громадян та представниками бізнесу щодо надання соціальної підтримки вразливим верствам населення; 6) продовження роботи щодо створення умов для забезпечення інтеграції осіб у суспільство, що мають особливі потреби; 7) продовження співробітництва із громадськими об'єднаннями, благодійними та релігійними організаціями щодо підтримки та соціального захисту бездомних громадян та осіб, звільнених з місць позбавлення волі; 8) налагодження співпраці з роботодавцями з метою створення належних, безпечних і здорових умов праці, спрямованих на зменшення травматизму" [50].

Визначені пріоритетні напрями забезпечення соціального захисту жителів Кам'янської громади носять проривний, комплексний характер з чіткою орієнтацією на задоволення життєвоважливих потреб людей, на

залучення громадського й підприємницького потенціалу територіальної громади до вирішення назрілих проблем у сфері соціального захисту.

Реалізація завдань соціального захисту щодо надання соціальних допомог жителям територіальної забезпечувалася через заходи цільової програми, якою визначаються види соціальної допомоги та обсяги їх фінансування (табл. 2.5). Так, Цільовою програмою соціального захисту населення міста Кам'янська на 2016-2020 рр. [67] у 2020 році передбачалися видатки на надання різного роду допомог жителям територіальної громади в обсязі 2 754 000,00 тис. грн, фактично було профінансовано виплат на суму 2 357 639,26 тис.грн (табл. 2.5). Таке відхилення зумовлено як дефіцитом бюджетних коштів, так і певною мірою недостатньо належним рівнем надання соціальних послуг.

Проведені дослідження свідчать, що Програма соціального захисту населення на 2016-2020 роки була зорієнтована на вирішення основних проблем жителів територіальної громади, на врегулювання складної соціальної ситуації та послаблення соціальної напруги з акцентуванням уваги на матеріальній підтримці вразливих категорій населення у випадку настання складних життєвих обставин, на сприянні щодо збереження здоров'я осіб пільгової категорії, забезпечення належного надання пільг на транспортні послуги, на фінансову підтримку соціально незахищених громадян.

Заходи Програми та обсяги їх фінансування підлягали щорічному перегляду та уточненню, що забезпечувало належне вирішення соціальних проблем, які виникали у досліджуваній територіальній громаді.

У 2020 році сесією Кам'янської міської ради була затверджена Цільова програма соціального захисту населення на 2021-2025 роки [68] із визначеними заходами на 2021 рік (табл. 2.6). На реалізацію заходів соціального захисту жителів територіальної громади у 2021 році виділено 3 372 900 грн, з яких найбільше, 38 % передбачено на компенсацію витрат перевізникам автотранспортом за пільговий проїзд населення, 25,4% - зубопротезування пільговій категорії населення, 13% - надання компенсації

фізичним особам які надають соціальні послуги.

Таблиця 2.5

Напрями реалізації Цільової програми соціального захисту населення міста
Кам'янське на 2016-2020 рр. у 2020 році

№ п/п	Допомога	Кількість виплат	Сума, грн.	Всього, грн.
	Допомога по рішенню виконкому:			
	1.1. Матеріальна допомога громадянам, які опинилися у складних життєвих обставинах. Фактичні видатки	287 206	800,00 908,00	230 000,00 187100,00
	1.2. Допомога на поховання непрацюючим громадянам. Фактичні видатки	48 32	500,00 500,00	24 000,00 16 000,00
	1.3. Матеріальна допомога сім'ям загиблих військовослужбовців в зоні ООС (АТО). Фактичні видатки	20 17	5 000,00 1824,00	100 000,00 31 000,00
	1.4. Матеріальна допомога сім'ям військовослужбовців, які опинились в складних життєвих обставинах (в т.ч. поранення, зниклі безвісти та ін.) та сім'ям померлих інвалідів АТО Фактичні видатки	20 8	1 500,00 1063,00	30 000,00 8 500,00
2	Відшкодування витрат ВУКГ на поховання Фактичні видатки	4 3	3 000,00 3 000,00	12 000,00 9 000,00
3	Фінансова підтримка громадським організацій, товариств, об'єднань та ветеранів Фактичні видатки			49 000,00 49 000,00
4	Надання пільг на оплату житлово- комунальних послуг у грошовій формі членам сімей загиблих учасників ООС (АТО) та членів сімей зниклих безвісти в зоні ООС (АТО) Фактичні видатки			77 400,00 71 934,10
5	Компенсація витрат перевізникам автотранспорту за пільговий проїзд категорій населення Фактичні видатки			1 159 900,00 955 658,00
6	Щомісячна виплата ветеранам ОУН-УПА Фактичні видатки	348 296	100,00 100,00	34 800,00 29 600,00
7	Щомісячна виплата інвалідам війни та учасникам бойових дій, які досягли 90- річного віку. Фактичні видатки	300 171	100,00 100,00	30 000,00 17 100,00
8	Надання компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги Фактичні видатки	586 461	250,00 284,00	146 500,00 130 719,26
9	Поштові витрати на доставку допомог Фактичні видатки			1 000,00 549,97
10	Відшкодування пільг окремим громадянам з послуг зв'язку. Фактичні видатки			2 000,00 241,65
11	Відшкодування пільг Дніпровській філії ПАТ «Укртелеком» за надані у 2019 р. телекомунікаційні послуги пільговій категорії осіб м. Кам'янська. Фактичні видатки			17 400,00 16 789,74
12	Відшкодування пільг Дніпровській філії ПАТ «Укртелеком» за надані у 2020 р. телекомунікаційні послуги пільговій категорії осіб м. Кам'янська. Фактичні видатки			40 000,00 37 723,54
13	Зубопротезування пільгової категорії населення Фактичні видатки			800 000,00 796 723,00
	Всього по програмі: Фактичні видатки			2 754 000,00 2 357 639,26

Таблиця 2.6

Заходи цільової програми соціального захисту населення Кам'янської
територіальної громади на 2021 рік

	Допомога	Кількість виплат	Сума, грн.	Всього, грн.
1	Допомога по рішенню виконаному:			
	1.1. Матеріальна допомога громадянам, які опинилися в складних життєвих обставинах.	365	800	292 000
	1.2. Допомога на поховання непрацюючих громадян.	56	500	28 000
	1.3. Матеріальна допомога сім'ям загиблих військовослужбовців в зоні ООС (АТО)	13	5 000	65 000
	1.4. Матеріальна допомога сім'ям військовослужбовців, які опинилися в складних життєвих обставинах (в т.ч. поранення, зниклі безвісти та ін..) та сім'ям померлих інвалідів АТО.	5	1 500	7 500
	1.5. Фінансова допомога сім'ям, члени яких загинули в зоні ООС (АТО), на виготовлення та встановлення надмогильних пам'ятників.	1	5 000	5 000
	1.6. Фінансова підтримка сім'ям, члени яких загинули в зоні ООС (АТО), для проведення ремонтних робіт в житлових приміщеннях.	2	15 000	30 000
	1.7. Відшкодування за виготовлення документації із землеустрою для деяких пільгових категорій населення.	5	3 000	15 000
	1.8. Матеріальна допомога особам з трансплантованими органами.	1	33 000	33 000
2	Відшкодування ВУКГ витрат на поховання.	2	3 000	6 000
3	Фінансова підтримка громадським організаціям ветеранів та осіб з інвалідністю.			101 000
4	Надання пільг на оплату житлово-комунальних послуг у грошовій формі членам сімей загиблих учасників ООС (АТО) та членам сімей зниклих безвісти в зоні ООС (АТО).			90 800
5	Компенсація витрат перевізникам автотранспортом за пільговий проїзд окремих категорій населення.			1 284 700
6	Щомісячна виплата ветеранам ОУН-УПА.	432	100	43 200
7	Щомісячна виплата інвалідам війни та учасникам бойових дій, які досягли 90-річного віку.	240	100	24 000
8	Надання компенсації фізичним особам які надають соціальні послуги.			440 600
9	Поштові витрати на доставку допомог.			2 300
10	Відшкодування пільг Дніпровській філії ПАТ «Укртелеком» за надані телекомунікаційні послуги пільговій категорії осіб.			48 100
11	Зубопротезування пільговій категорії населення.			856 700
	Всього			3 372 900

В контексті реагування на потреби жителів Кам'янської територіальної громади, акцентується увага на підвищенні рівня соціального захисту учасників АТО, членів їх сімей, а також сімей, члени яких загинули під час здійснення антитерористичної операції/ООС.

З метою вирішення цього завдання місцевою цільовою програмою у 2021 "передбачено реалізувати комплекс заходів:

- надання матеріальної допомоги сім'ям загиблих військовослужбовців в зоні ООС/АТО в розмірі 115 тис. грн.;

- фінансова допомога сім'ям, члени яких загинули в зоні ООС/АТО на виготовлення та встановлення надмогильних пам'ятників в розмірі 5 тис. грн.;

- надання фінансової підтримки сім'ям, члени яких загинули в зоні ООС/АТО, для проведення ремонтних робіт в житлових приміщеннях в розмірі 30 тис. грн.;

- виплата компенсації на оплату житлово-комунальних послуг у грошовій формі членам сімей загиблих учасників ООС/АТО та членам сімей зниклих безвісти в зоні ООС/АТО в розмірі 90,8 тис. грн.;

- виділення коштів на зубопротезування пільгових категорій населення (сім'ї загиблих учасників АТО/ООС) в розмірі 856,7 тис.грн" [68].

Проведена в процесі дослідження оцінка реалізації функціональних механізмів забезпечення соціального захисту населення Кам'янської територіальної громади показала, що вони реалізуються у відповідності до вимог законодавчо-нормативних документів, закріплюються в локальних програмних документах і загалом забезпечують вирішення назрілих соціальних проблем.

Однак гостро постає необхідність забезпечення стратегічного комплексного підходу до вирішення завдань соціального захисту жителів територіальної громади, зорієнтованого на формування сприятливого інклюзивного соціального простору життєдіяльності громадян з різними соціальними потребами.

Висновки до розділу 2

Розвиток системи соціального захисту територіальної громади визначається специфікою потенціалу останньої, а відтак завжди характеризується унікальністю. Кам'янська міська територіальна громада утворена у 2020 році, до її складу входить місто, селище і шість сільських населених пунктів.

В зв'язку з незначним терміном існування Кам'янської територіальної громади, різним потенціалом розвитку населених пунктів, які входять до її складу, підвищенням вимог функціонування соціальної сфери і складністю їх задоволення в умовах ресурсної обмеженості, система соціального захисту громади знаходиться на стадії формування, однак всі напрями державної політики соціального захисту населення реалізуються на належному рівні з врахуванням потреб жителів територіальної громади.

Основу організаційного забезпечення соціального захисту досліджуваної територіальної громади формує Управління соціального захисту населення Кам'янської міської ради, ЦНАП, міський центр соціальних служб, територіальний центр соціального обслуговування. Організаційне забезпечення соціального захисту загалом дозволяє належним чином реалізувати цілі соціальної політики та гнучко реагувати на потреби жителів територіальної громади. В напрямі підвищення ефективності соціального захисту жителів територіальної громади доцільним є ширше залучення до вирішення цих питань громадських організацій та підприємницьких структур.

Проведені дослідження свідчать, що в основу функціональних механізмів соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади покладено використання програмного підходу. Основні завдання і заходи соціального захисту реалізуються в рамках програми соціально-економічного розвитку Кам'янської територіальної громади та місцевих цільових соціальних програм, що дозволяє вирішувати назрілі соціальні проблеми.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

3.1. Загальні аспекти удосконалення соціального захисту населення територіальних громад в Україні

Положення Конституції України та законодавчих актів спрямовані на захист прав людини і громадянина. Закріплені конкретні орієнтири державної політики у сфері соціального захисту, що пов'язуються з досягненням гідного життєвого рівня громадян в державі. Національна система соціального захисту спрямована на вирішення соціальних проблем. Однак для ефективного функціонування цієї системи повинні бути економічні умови, адже як реальне втілення задекларованих положень, так і їх подальша оптимізація залежить від фінансування, що можливе тільки при достатньому рівні економічного розвитку. Проте поки ця економічна задача не вирішена, актуальним стає пошук нових моделей соціального захисту - ефективних і водночас таких, що не потребують значних матеріальних витрат.

Принциповий момент соціальної політики - це те, що система соціального захисту має складатися із двох частин - активної та пасивної. Пасивна соціально-захисна діяльність здійснюється стосовно соціального захисту громадян, нездатних або частково нездатних до трудової діяльності, шляхом виплати пенсій, соціальних допомог тощо; фінансування гарантованої безоплатної медичної допомоги; забезпечення права соціально незахищених осіб на соціальне житло; забезпечення безоплатної освіти в державних і комунальних закладах освіти. Активна складова полягає в створенні умов для того, щоб людина перш за все сама мала можливість заробити собі на життя. Через таку активну складову реалізуються принципи

самозабезпечення та самозахисту громадян.

Як свідчить досвід розвинених соціальних держав світу, а також постсоціалістичних держав, які відносно успішно долають етап своєї суспільної трансформації, поєднання пасивних та активних заходів - це обов'язкова умова ефективності соціального захисту. Наприклад, у Чехії розмір соціальної допомоги, яка надається малозабезпеченим громадянам, залежить не тільки від майнового стану заявника, але й від ступеня його активності, спрямованої на вихід з кризової ситуації. У Польщі в багатьох місцевих центрах із надання соціальної допомоги обов'язковою умовою її надання є виконання одержувачем певної соціальної роботи [1, с. 16].

Підвищенню рівня зайнятості економічно активної частини населення держава приділяє значну увагу. Активна політика зайнятості на ринку праці має відповідати раціональній структурі суспільних потреб і вирішувати завдання щодо працевлаштування громадян, підвищення їхньої мобільності і конкурентоспроможності.

Не менш важливий напрям соціальної політики - забезпечення випереджаючого зростання вартості робочої сили. Це завдання тісно переплітається з модернізацією виробництва, відродженням стимулюючої функції заробітної плати, її впливом на розвиток науково-технічного прогресу. Головним у цьому плані є: недопущення зростання заборгованості заробітної плати та соціальних виплат; підвищення мінімальної заробітної плати й удосконалення тарифної системи; запобігання зростанню безробіття; скорочення масштабів бідності.

Важливою умовою підвищення ефективності системи соціального захисту в Україні є перехід від централізації до децентралізації. Такий підхід означає, що держава як суб'єкт соціального захисту з метою забезпечення оптимального узгодження загальнодержавних цілей та інтересів з особливостями розвитку окремих регіонів має розробляти лише загальнонаціональну філософію, основні принципи такої політики, стратегічні напрями діяльності регіонів щодо регулювання соціальних

процесів, здійснювати координаційну діяльність у цій сфері. На територіальному рівні основним суб'єктом здійснення соціального захисту повинен стати регіон, який реалізує цю стратегію.

На регіональному рівні розвиток системи соціального захисту в Україні та реалізацію напрямів державної політики можна певною мірою прослідкувати на прикладі Миколаївської області, де в 1996-1998 рр. проводився експеримент щодо вироблення оптимальної системи соціального захисту та надання адресної допомоги найбільш соціально незахищеним верствам населення. Реформа системи соціального захисту була спрямована на максимальну децентралізацію діяльності всіх органів соціального захисту зі збереженням чіткої багаторівневої вертикалі управління, широким використанням можливостей владних структур на всіх рівнях, розвитком інформаційного забезпечення, створенням гнучкої моделі управління соціальним захистом населення [2, с.161]. Така нова організаційна структура системи праці та соціального захисту населення дала можливість поліпшити керованість соціальними процесами на рівні кожного населеного пункту, міста, району та області в цілому.

Вдосконалення системи організації та управління соціальним захистом відбулося без додаткових затрат коштів, матеріальних засобів. З метою поширення миколаївського досвіду по створенню оптимальної системи соціального захисту на інші регіони України Кабінет Міністрів прийняв Постанову від 22 листопада 1999 року № 2118 «Про поширення досвіду Миколаївської області у сфері соціального захисту населення» та визначив область пілотною з питань удосконалення соціального захисту населення [3].

Одним із важливих шляхів вдосконалення соціального захисту в Україні на сучасному етапі є саме розвиток мережі служб з організації соціально-побутового обслуговування інвалідів та непрацездатних громадян похилого віку вдома. Це пов'язане, зокрема, з високою вартістю утримання в стаціонарних установах для інвалідів, людей похилого віку, що пояснюється значними витратами на забезпечення матеріально-технічної бази та

численного медичного адміністративно-господарського штату. Отже, для держави значно дешевше налагодити систему «домашнього» обслуговування за допомогою кваліфікованих соціальних, медичних працівників та функціонування мережі відповідних служб - відділень соціальної допомоги або територіальних центрів.

Практикою роботи визначились основні види послуг, які надаються людям похилого віку, серед них можна назвати наступні: забезпечення хлібом та іншими продуктами харчування, прибирання житла, прання білизни, доставка ліків, допомога в проведенні ремонту житла, допомога в обробітку присадибних ділянок тощо. На обслуговування для надання соціальної допомоги на дому приймаються самотні непрацездатні громадяни та інваліди I і II груп, які втратили здатність до самообслуговування, за висновками медичної установи потребують побутової і медико-соціальної допомоги в домашніх умовах і не мають працездатних родичів, зобов'язаних за законом їх утримувати.

Таким чином, поряд із загальнодержавними законодавчими механізмами, значну роль відіграє регіональний соціальний захист як складовий елемент загальнодержавного. Регіональний соціальний захист є провідником загальнодержавної соціальної політики через конкретні суб'єкти і має своє конкретне призначення, оскільки регулює соціально-економічні відносини в певному просторі і має за мету забезпечення потреб населення даного регіону в життєво необхідних засобах та виконання своєї функції в загальнодержавному розподілі праці і ресурсів.

Соціальний захист на місцевому рівні покликаний забезпечувати раціональне використання ресурсного потенціалу регіону і на цих засадах вирішувати соціальні проблеми місцевого населення, дотримуючись балансу інтересів і держави, і регіонів.

Можна сказати, що останнім часом значно посилилася роль регіонів у вирішенні життєво важливих питань суспільного розвитку. Як влучно зауважує О. Іщенко, регіони перестають бути простими виконавцями волі

центру і все більше набувають ролі повноправного суб'єкта державного управління [4, с. 336]. Дійсно, проблеми створення умов для самостійного вирішення територіальними громадами питань свого соціально-економічного функціонування отримують все більшу увагу з боку громадськості та владних структур.

Разом з тим ще зберігається тенденція нерівномірності економічного розвитку регіонів, а відповідно їх ресурсів та можливостей щодо надання послуг соціального захисту громадянам.

Значними на сучасному етапі є проблеми розподілу повноважень та функцій між місцевою державною адміністрацією та органами місцевого самоврядування. У Посланні до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки» підкреслюється: «Необхідно зробити нові кроки у формуванні ефективної системи виконавчої влади як на центральному, так і на місцевому рівнях... Державна регіональна політика у 2002-2011 рр. має забезпечити децентралізацію влади, розмежування функцій і повноважень центральних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування» [5, с. 30]. Дійсно, підвищення ефективності управління процесами розвитку регіонів можна досягти шляхом удосконалення розподілу повноважень між державною владою та владою місцевого самоврядування з метою уникнення дублювання, спрощення системи управління, її фінансового забезпечення та економії бюджетних коштів.

Органи місцевого самоврядування мають значні повноваження у сфері соціального захисту населення. В Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» [6] детально прописано, які саме проблеми належать до компетенції виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Найважливішими серед них є наступні: вирішення питань про подання допомоги інвалідам, ветеранам війни та праці, сім'ям загиблих (померлих або визнаних без вісті пропалими) військовослужбовців; інвалідам з дитинства, багатодітним сім'ям у будівництві індивідуальних жилих будинків; організація для

малозабезпечених громадян похилого віку, інвалідів будинків-інтернатів, побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально до ступними цінами, безплатного харчування; підготовка і подання на затвердження ради територіальних програм зайнятості та заходів щодо соціальної захищеності різних груп населення від безробіття, організація їх виконання; участь у розробленні територіальних програм зайнятості населення; вирішення відповідно до законодавства питань про надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства.

До того ж до відома виконавчих органів місцевих рад належать проблеми здійснення делегованих їм повноважень з боку місцевих адміністрацій.

Про компетенцію місцевих державних адміністрацій в галузі соціального забезпечення та соціального захисту населення йдеться в законі «Про місцеві державні адміністрації» [7]. В першу чергу, згідно з цим документом, місцева державна адміністрація реалізує державну політику в галузі забезпечення соціально незахищених громадян - пенсіонерів, інвалідів, самотніх непрацездатних, дітей-сиріт, самотніх матерів, багатодітних сімей, інших громадян, які внаслідок недостатньої матеріальної забезпеченості потребують допомоги та соціальної підтримки з боку держави. До того ж ця структура створює мережу і забезпечує розвиток бази закладів соціального захисту населення; розробляє і забезпечує виконання комплексних програм поліпшення обслуговування соціально незахищених громадян та всебічний розвиток їх обслуговування; сприяє громадським, релігійним організаціям, благодійним фондам, окремим громадянам у поданні допомоги соціально незахищеним громадянам та ін.

Таким чином, повноваження місцевих адміністрацій та органів місцевого самоврядування в сфері соціального захисту багато в чому доповнюють одне одного. В порівнянні з компетенцією виконавчих органів місцевих рад питання, які вирішуються місцевими адміністраціями, мають

більш глобальний, стратегічний характер, але в будь-якому випадку спрямовані на досягнення спільної мети - створення і розвиток ефективної системи соціального захисту на місцевому рівні.

Гарантований державою рівень соціального захисту повинна зокрема забезпечити система адресної підтримки соціально незахищених верств населення. Вона реалізується через упорядкування на законодавчому рівні пільг, що надаються різним категоріям населення, регулювання гарантованого державою мінімального сукупного доходу. Поступово розмір цього доходу повинен наближатися до величини прожиткового мінімуму. Поглибленню державної підтримки мало захищених верств населення повинне сприяти вдосконалення механізмів надання субсидій; запровадження систем загальнообов'язкового державного соціального страхування; подальший розвиток мережі установ по наданню соціальної допомоги.

Для адресної моделі характерна диференціація виконання соціальних функцій держави по відношенню до різних верств населення, перерозподіл соціальних витрат держави на користь найбільш уразливих груп населення, підвищення ефективності соціальної системи, зниження соціальної напруги в суспільстві.

Варто наголосити, що перевага адресності полягає в більш ефективному використанні коштів для допомоги нужденним. У безадресних субсидіях (наприклад, встановлення плати за комунальні послуги, за проїзд у транспорті, ціни на окремі товари, ліки нижче собівартості) на бідних припадає лише частина коштів. Більше користі з таких субсидій мають заможніші члени суспільства, оскільки більше споживають. В адресній програмі більша частина коштів витрачається на бідних. Отже, адресуючи соціальний захист, можна збільшити здатність системи забезпечити допомогою саме тих, хто її потребує, і, з іншого боку, унеможливити доступ до коштів соціальної допомоги тих, для кого вона не призначена. До того ж таким чином можна зменшити загальну вартість програм допомоги на

державному та регіональному рівнях, що є важливим моментом за обмежених фінансових умов.

Одним із шляхів вдосконалення соціального захисту є також підвищення ролі недержавних громадських організацій в цій сфері. Для поліпшення їх діяльності в напрямі соціального захисту населення необхідно розробити юридичні, нормативно-правові основи благодійності, передбачити певні податкові пільги при запровадженні у життя соціальних проектів та програм, здійснення яких сьогодні не забезпечено або недостатньо забезпечено урядом країни.

Виникнення недержавних організацій (далі - НДО) стало важливою зміною у сфері соціального захисту після здобуття незалежності України. Вони декларують свою місію як вирішення соціальних проблем взагалі чи проблем окремих груп користувачів соціальних послуг. Однак для ефективного здійснення функції соціального захисту недержавним громадським організаціям потрібно подолати деякі труднощі, серед яких можна відзначити наступні: їх розрізненість, недостатнє використання можливостей взаємодії з державними та міжнародними структурами, низьку інформованість населення про діяльність таких організацій, відсутність традицій громадянського суспільства, недосконалість правових засад діяльності недержавних громадських організацій тощо. Такі обставини ускладнюють розвиток недержавного сектора, але в цілому можна констатувати все більше посилення його ролі в наданні послуг соціального захисту і зростання впливу на соціальну сферу в Україні.

Невід'ємна складова удосконалення системи соціального захисту в Україні - це вирішення завдань пенсійної реформи. Лейтмотивом пенсійної реформи є те, що вона повинна дати можливість громадянам України отримувати пенсії не на рівні 30-35 % від середньої заробітної плати, а перейти до загальноєвропейського рівня - не менше 50 % від середньої заробітної плати. Перспективи розвитку пенсійної системи пов'язані із забезпеченням її фінансової стабільності, посиленням дії страхових

принципів у солідарній системі, запровадженням накопичувальної страхової складової та розвитком недержавного пенсійного забезпечення.

Наступний важіль ефективного соціального захисту на сучасному етапі - це зміцнення позицій середнього класу. Цей аспект розглядається як важливий інструмент ринкових перетворень, розгортання приватної ініціативи та підприємницької активності населення. Саме середній клас - запорука стабільності будь-якого суспільства. У західноєвропейських суспільствах ті, кого називають середнім класом, становлять 70-90 %, ми ж маємо, як свідчать соціологічні дослідження, 10 %. Найвний значний розрив між мінімальними та максимальними доходами. Відсутність в Україні достатньо сформованого середнього класу не дає змоги досягти узгодженості соціально-економічних інтересів різних груп населення, створює проблему зростання соціального розшарування між малозабезпеченими і заможними верствами населення. Необґрунтовано великий розрив у розподілі доходів та майна несе загрозу соціальних потрясінь.

Важливе значення у контексті покращення системи соціального захисту має також вдосконалення його нормативно-правової бази. По-перше, це запровадження єдиного соціального внеску з метою уніфікації страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. По-друге, укладення договорів з іншими державами щодо соціального захисту громадян України, які працюють або мають намір працювати за кордоном. По-третє, розроблення нормативно-правових основ меценатства, вдосконалення податкового законодавства щодо стимулювання благодійної діяльності. По- четверте, передбачення певних податкових пільг при запровадженні у життя загальнодержавних та місцевих соціальних проектів та програм шляхом укладання соціальних контрактів на конкурсній основі.

На основі проведеного дослідження автори вважають за доцільне пропонувати наступні рекомендації щодо шляхів вдосконалення системи соціального захисту в Україні:

збільшити значення місцевих органів влади у розв'язанні проблем

соціального захисту через формування ефективної структури управління, забезпечення необхідних фінансових ресурсів, розширення переліку соціальних послуг, які надаються на місцях, підвищення кваліфікації соціальних працівників;

надання соціальних послуг населенню на регіональному рівні повинно бути максимально децентралізоване, треба інтенсивно розвивати мережу служб, таких як наприклад територіальні центри, з організації соціально-побутового обслуговування інвалідів та одиноких непрацевдатних громадян похилого віку вдома, розширювати мережу центрів і відділень соціально-побутової та медико-соціальної реабілітації;

підвищити роль недержавних громадських організацій у формуванні системи соціального захисту населення в Україні. Для покращення партнерських відносин між органами влади та громадськими організаціями необхідно здійснювати спільну координацію дій, проводити заходи з метою визначення пріоритетів у сфері соціального захисту. Доцільно також створити мережу державних консультаційних служб із залученням громадських організацій з метою широкого інформування громадян про їх права і обов'язки у сфері надання державної соціальної допомоги;

посилити адресний характер соціального захисту незахищених верств населення, цьому повинне сприяти вдосконалення методологічних підходів до визначення показників бідності, встановлення єдиних критеріїв оцінок майнового стану сім'ї для визначення права на призначення певного виду соціальної допомоги, спрощення процедур надання соціальної допомоги, регулювання надання соціальних послуг через видачу ліцензій, впровадження стандартів якості та контролю за їх дотриманням;

вдосконалити нормативно-правову базу соціального захисту, в таких аспектах, як запровадження єдиного соціального внеску; розроблення нормативно-правових основ благодійності; передбачення певних податкових пільг для при запровадженні у життя соціальних проектів та програм; укладення договорів з іншими країнами щодо соціального захисту громадян

України, які працюють за її межами;

зміцнити активну складову соціального захисту шляхом продуктивної, спрямованої політики зайнятості. Особливе значення мають такі заходи, як посилення мотивації до легальної зайнятості, сприяння зайнятості населення шляхом збереження існуючих та створення нових робочих місць на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності, впровадження заходів щодо детінізації відносин у сфері зайнятості населення.

3.2. Заходи з організаційно-функціонального забезпечення реалізації механізму соціального захисту в межах Кам'янської територіальної громади

В умовах формування нового соціального простору територіальної громади, посилення вимог споживачів до якості соціальних послуг, модернізації інституційного забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в сфері соціального розвитку територій з особливою гостротою актуалізується необхідність удосконалення організаційно - функціонального забезпечення реалізації механізму соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади.

Процеси реформування публічного управління, секторальної децентралізації обумовлюють необхідність ретельної оцінки дієвості та удосконалення всіх складових організаційно-функціонального забезпечення реалізації механізму соціального захисту територіальної громади.

Вирішення цього завдання має базуватися на основі:

- запровадження ефективних основ побудови організаційно-функціональної структури системи соціального захисту та управління нею;
- трансформації змісту діяльності установ соціального захисту у відповідності до специфіки цілей розвитку соціальної сфери територіальної громади та особливостей формування її соціального простору під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників;

- врахування особливостей забезпечення соціального захисту жителів територіальної громади загалом і окремих його складових, необхідності належного організаційно-функціонального забезпечення нових функціональних повноважень органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту;

- запровадження нових організаційних форм і методів в управлінську діяльність органів місцевого самоврядування та діяльність установ соціального захисту з метою формування сприятливого соціального середовища територіальної громади;

- формування управлінських зв'язків і налагодження управлінської взаємодії всіх складових системи соціального захисту територіальної громади з метою гнучкого реагування на особливості соціального розвитку населених пунктів територіальної громади та забезпечення їх оптимальної інтеграції в єдиний цілісний соціальний простір територіальної громади.

Очевидним є те, що зміни й виклики навколишнього середовища соціальної сфери загалом, і соціального захисту зокрема, зумовлюють необхідність перманентного удосконалення й оновлення змісту управлінської діяльності органів місцевого самоврядування, запровадження нових технологій у функціональну діяльність установ соціального захисту з метою забезпечення соціальних гарантій та доступу до якісних соціальних послуг жителям територіальної громади.

Зосередження більшості повноважень у сфері соціального захисту у органів місцевого самоврядування територіальних громад вимагає формуванням ефективного організаційно-функціонального забезпечення їх реалізації з врахуванням процесів трансформації системи публічного управління. При цьому слід брати до уваги, що сукупність владних управлінських впливів на систему соціального захисту територіальної громади доповнюється ринково-інституційним, громадським, нормативно-правовим впливом. А це обумовлює необхідність формування ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування з підприємницькими

структурами та громадськими організаціями, налагодження корпоративних відносин, побудови демократичної моделі управління розвитком системи соціального захисту територіальної громади із залученням потенціалу суспільних інституцій.

З врахуванням вищенаведеного, для формування ефективного організаційно-функціонального забезпечення системи соціального захисту Кам'янської територіальної громади доцільно застосувати інтегрований підхід, який би дозволив запровадити чіткі механізми взаємоузгодженої і скоординованої діяльності всіх суб'єктів вироблення й реалізації місцевої політики соціального захисту, комплексно вирішувати завдання щодо підвищення якості соціальних послуг, попередження та усунення соціальних ризиків, формування сприятливого соціального середовища територіальної громади.

При цьому запровадження інтегрованої моделі організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів територіальної громади має базуватись на "формуванні таких базових умов:

- солідарності - єдності жителів громади, яка породжує єдність інтересів, завдань, стандартів і взаєморозуміння, або ж ґрунтується на них;
- субсидіарності, яка визначає розподіл повноважень між різними суб'єктами місцевого самоврядування, наприклад структурними підрозділами виконавчого комітету і старостами;
- самоуправління, що визначає можливості та повноваження територіальної громади для забезпечення доступу до якісних соціальних послуг жителів всіх населених пунктів;
- самоорганізації, яка забезпечує вирішення локальних соціальних проблем самими жителями територіальної громади" [53].

Враховуючи підходи, визначені у Методичних рекомендаціях щодо впровадження інтегрованої системи соціального захисту [25], затверджених наказом Міністерства соціальної політики України №282 від 20.02.2019 р. та напрацювання експертних громадських організацій [51] в питаннях

запровадження прогресивних механізмів надання соціальних послуг, формування організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади доцільно здійснювати через послідовну комплексну реалізацію таких інтеграційних завдань:

- формування інтегрованої системи управління соціальною сферою територіальної громади з органічним умонтуванням в неї структур соціального захисту населення;
- вироблення інтегрованої стратегії розвитку системи соціального захисту жителів територіальної громади;
- розвиток інтегрованих процесів організації надання соціальних послуг жителям територіальної громади;
- запровадження інтегрованих технологій надання соціальних послуг жителям територіальної громади (рис. 3.1).

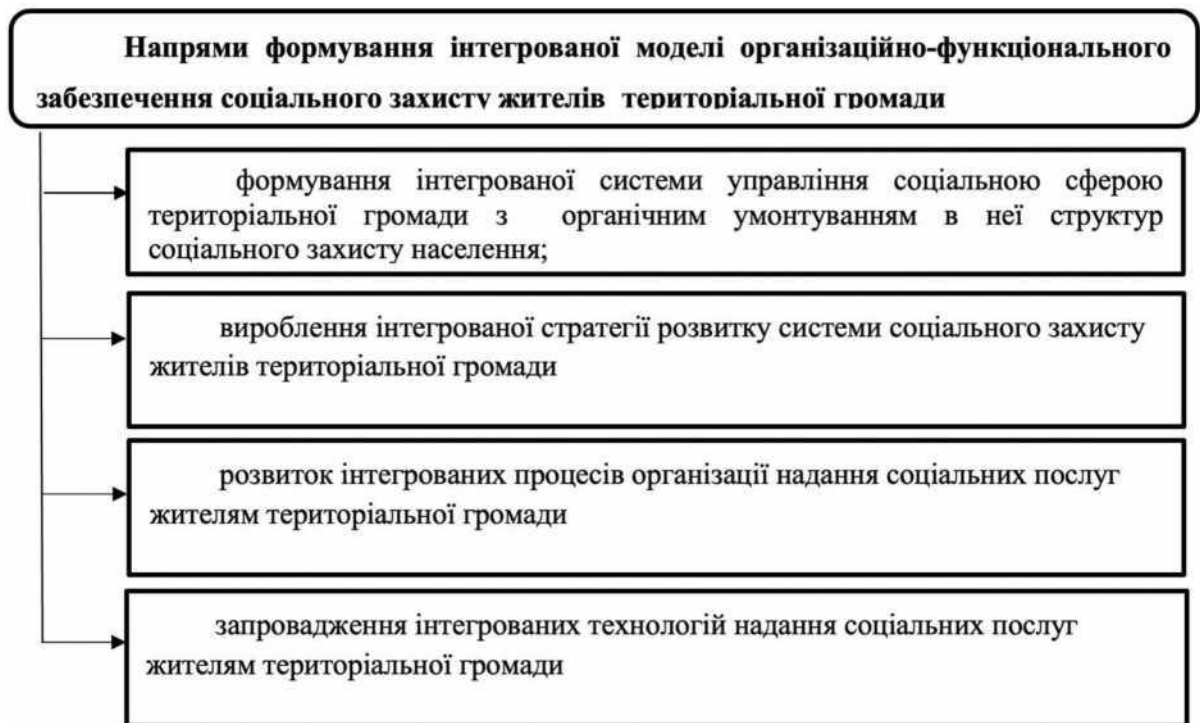

Рис. 3.1. Напрями формування інтегрованої моделі організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади

В контексті вирішення першого завдання важливим є забезпечення формування ефективної організаційно-функціональної структури управління

соціальною сферою громади, загалом, і сектором соціального захисту населення в її складі на основі: удосконалення взаємодії Управління соціального захисту населення з іншими структурними підрозділами Кам'янської міської ради - службою у справах дітей, фінансовим управлінням, управлінням освіти, міським центром соціальних служб, територіальним центром соціального обслуговування, центром надання адміністративних послуг, старостами старостинських округів, в питаннях вироблення й реалізації місцевої політики соціального захисту жителів територіальної громади; залучення до вироблення механізмів соціального захисту громадських інституцій, підприємницьких структур, керівників комунальних установ та організацій з метою інтеграції їх зусиль у напрямі пошуку і використання додаткових можливостей для покращення соціального захисту населення.

Вироблення інтегрованої стратегії розвитку системи соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади є одним з важливих завдань в контексті запровадження стратегічного підходу до управління її розвитком. Оскільки Кам'янська територіальна громада була утворена в червні 2020 року Стратегія її розвитку знаходиться на стадії формування. Тому на цьому етапі дуже важливо виробити й нормативно закріпити чіткі процедури стратегування соціального розвитку громади і соціального захисту її жителів, які були б зорієнтовані на забезпечення цілісного механізму стратегічного управління на основі розробки переліку взаємоузгоджених програмних документів: стратегій, місцевих програм, планів, проєктів.

Оскільки Кам'янська територіальна громада належить до типу великих громад, до її складу входять вісім населених пунктів у яких проживає близько 60 000 жителів, доцільним є розроблення стратегії розвитку системи соціального захисту територіальної громади як окремого нормативного стратегічного документу.

Через розроблення стратегії важливо визначити основні базові

моменти ефективного управління сектором соціального захисту територіальної громади, а саме:

- окреслення конкретних цілей, досягнення яких має вирішальне значення для ефективного розвитку системи соціального захисту населення територіальної громади;
- обґрунтування потреби в ресурсах для досягнення визначених цілей;
- підтримання громадської ініціативи і вимог щодо розвитку системи соціального захисту;
- забезпечення адаптивності управлінських механізмів, що дозволило б гнучко реагувати на виклики середовища соціального розвитку громади;
- вироблення механізмів скоординованого управління розвитком системи соціального захисту з використанням інтегрованого підходу;
- використання нових можливостей, що виникли в процесі децентралізації та усунення наявних загроз.

Оскільки забезпечення соціального захисту населення регламентується державою, зокрема і через встановлення соціальних норм, стандартів, гарантій, стратегія розвитку системи соціального захисту населення територіальної громади повинна бути як реактивною, тобто допомагати органам місцевого самоврядування адаптувати сектор соціального захисту до зовнішніх вимог і змін, так і проактивною - забезпечувати розвиток системи соціального захисту виходячи із запитів й потреб жителів територіальної громади та специфіки місцевого соціального простору.

Враховуючи результати аналізу рівня забезпечення соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади, проведеного в параграфі 2.1 роботи, та вимоги, що ставляться до цього сектору як з боку держави, так і споживачів соціальних послуг, доцільним є виокремлення таких стратегічних цілей в рамках Стратегії розвитку системи соціального захисту Кам'янської територіальної громади:

- формування на рівні територіальної громади системи моніторингу

забезпечення соціального захисту та соціального обслуговування жителів громади;

розробка програми та створення належних умов надання соціальних послуг для соціально незахищених верств населення: одиноких людей похилого віку, ветеранів війни, чорнобильців, учасників бойових дій в зоні АТО та членів їх сімей;

- сприяння психолого-реабілітаційній підтримці вразливих верств населення з метою залучення їх до активного суспільного життя;

- формування соціального простору, комфортного для людей з обмеженими можливостями, забезпечення безперешкодного доступу для інвалідів соціальних об'єктів, місць відпочинку, тощо;

- запобігання соціальному сирітству, дитячій безпритульності і бездоглядності серед дітей територіальної громади та своєчасне виявлення сімей, що опинилися в складних життєвих обставинах.

Забезпечення реалізації окремих пріоритетних напрямів стратегії має досягатися через розроблення та виконання місцевих цільових програм соціального захисту, заходи яких мають знайти належне втілення в планах та конкретних соціальних проектах.

Реалізація системи визначених стратегічних цілей з використанням програмно-проектного інструментарію сприятиме розвитку системи соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади.

Вирішення завдання щодо розвитку інтегрованих процесів організації надання соціальних послуг жителям територіальної громади має забезпечити комплексність соціальних послуг "на основі оцінки потреб дітей і сімей, забезпечення активної участі клієнтів у плануванні й моніторингу соціальних послуг, залучення ресурсів громади до вирішення проблем дітей і сімей, подолання складних життєвих обставин" [72, 214]. При цьому важливим є запровадження системи діагностики соціальних проблем жителів громади, визначення потреби у соціальних послугах та вимог до їх надання, налагодження ефективної взаємодії соціальних служб з споживачами

соціальних послуг в рамках формування єдиного інформаційного простору з використанням широкого спектру форм та методів комунікативної взаємодії.

В напрямі використання інтегрованих технологій в системі соціального захисту досліджуваної територіальної громади доцільною є організація у сільських населених пунктах виїзних фронт-офісів, що дозволить інтегрувати зусилля в напрямі забезпечення доступності соціальних послуг жителям громади. Залучення до виїзних фронт-офісів різних фахівців і служб вимагає створення дієвого механізму командної роботи в рамках мультидисциплінарної команди, а також фахової інтеграції.

Інтегрована модель організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту населення Кам'янської територіальної громади має забезпечити створення інтегрованої системи надання соціальних послуг, в якій процеси і механізми надання окремих видів послуг скоординовані між собою і яка спрямована на критерії соціальної ефективності, поліпшення якості та підвищення рівня задоволеності споживачів і суб'єктів надання послуг.

Для досягнення цієї мети, інтегровані механізми управління повинні вироблятися в орієнтації на усунення наявних проблем в окремих підсистемах соціального захисту, визначення варіантів розширення можливостей їх вирішення з використанням механізму співпраці, взаємопідсилення, взаємодії всіх суб'єктів управління соціальним розвитком територіальної громади.

3.3. Шляхи забезпечення якості соціальних послуг та їх доступності жителям територіальної громади

Забезпечення жителів територіальної громади якісними соціальними послугами є основним завданням і критерієм ефективності системи соціального захисту. Оскільки Кам'янська територіальна громада утворена у 2020 році і до неї входять 8 населених пунктів всіх типів первинних

адміністративно- територіальних одиниць то перед нею постає виклик щодо формуванням інституційної спроможності реалізувати це завдання у відповідності до вимог, які законодавчо закріплені в контексті забезпечення державних гарантій та впливають із запитів жителів територіальної громади.

Вимоги та порядок надання соціальних послуг регламентуються Законом України "Про соціальні послуги" (далі "Закон"), який визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах" [46].

Для забезпечення якісного надання соціальних послуг жителям територіальної громади як важливої складової формування сприятливих умов їх життєдіяльності, соціального інклюзивного простору з врахуванням положень чинного законодавства, органи місцевого самоврядування та установи соціального захисту Кам'янської територіальної громади постають перед необхідністю вироблення дієвих управлінських механізмів та інструментарію реалізації комплексу повноважень щодо: "визначення потреб населення територіальної громади у соціальних послугах; інформування населення про перелік соціальних послуг, їх зміст і порядок надання у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я; здійснення заходів для виявлення вразливих груп населення та осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах; забезпечення за результатами оцінювання потреб особи/сім'ї надання базових соціальних послуг особам/сім'ям відповідно до їхніх потреб, вжиття заходів з надання інших соціальних послуг таким особам/сім'ям шляхом створення мережі надавачів соціальних послуг; ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг; здійснення моніторингу надання соціальних послуг, оцінки їх якості" [46].

З використанням ефективних управлінських механізмів слід

вирішувати завдання щодо забезпечення підвищення професійної кваліфікації працівників комунальних установ надавачів соціальних послуг; координації діяльності суб'єктів системи надання соціальних послуг; налагодження взаємодії комунальних установ надання соціальних послуг з підприємницькими структурами в питаннях надання допомоги вразливим групам населення; забезпечення дотримання прав отримувачів соціальних послуг тощо.

Розробка адаптованих до потреб та вимог жителів територіальної громади, специфіки соціально-інфраструктурного, економічного, майнового, ресурсного, трудового потенціалів, а також соціально-вікової структури населення останньої механізмів реалізації повноважень суб'єктами реалізації місцевої політики соціального захисту має закласти організаційно - функціональний, інформаційно-аналітичний, ресурсний базис якісного надання таких базових соціальних послуг жителям територіальної громади як: "догляд вдома, денний догляд; підтримане проживання; соціальна адаптація; соціальна інтеграція та реінтеграція; надання притулку; екстрене (кризове) втручання; консультування; соціальний супровід; представництво інтересів; посередництво (медіація); соціальна профілактика; натуральна допомога; фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору; переклад жестовою мовою; догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних; супровід під час інклюзивного навчання; інформування" [46].

Основу об'єктивізації управління процесами забезпечення якісними соціальними послугами складає визначення потреб населення територіальної громади у них за видами і обсягами.

При визначенні потреби жителів Кам'янської територіальної громади у соціальних послугах важливим є акцентування уваги на розкритті таких важливих аспектів як:

визначення тих соціальних груп населення територіальної громади, які

мають потребу у соціальних послугах; встановлення чисельності фактичних та потенційних отримувачів послуг;

діагностика та ідентифікація соціальних проблем жителів територіальної громади, які потребують розв'язання за допомогою соціальних послуг, в розрізі населених пунктів;

оцінка стану системи надання соціальних послуг в розрізі суб'єктів надання, переліку послуг, обсягу, доступності для жителів кожного населеного пункту, якості послуг;

встановлення соціальних послуг (за видами й обсягом), необхідних для задоволення потреб жителів кожного населеного пункту громади;

аналіз спроможності наявної системи надання соціальних послуг задовольняти визначені потреби жителів громади;

розроблення рекомендацій щодо удосконалення системи надання соціальних послуг населенню;

обґрунтування ресурсного (кадрового, фінансового) забезпечення організації надання соціальних послуг жителям населених пунктів територіальної громади відповідно до їх потреб.

В умовах зростання динамічності соціальних процесів визначення потреби населення у соціальних послугах доцільно проводити щорічно.

З метою об'єктивної оцінки потреб жителів Кам'янської територіальної громади у соціальних послугах, до робочої групи з її проведення доцільно включити представників Управління соціального захисту населення виконкому міської, міського центру соціальних служб, територіального центру соціального обслуговування, управління освіти, служби у справах дітей, відділу з питань праці, старост Благодатного, Грядівського, Грибовицького старостинських округів, громадських та релігійних організацій, підприємницьких структур.

Методичні основи визначення потреби у соціальних послугах закріплені Наказом Міністерства соціальної політики України №28 від 20.01.2014 "Порядок визначення потреб населення адміністративно-

територіальної одиниці у соціальних послугах" [44], однак в умовах динамічних суспільних трансформацій перед органами місцевого самоврядування постає виклик формування адаптивного організаційного забезпечення та застосування ефективного інструментарію вирішення даного завдання. Так, для формування повної об'єктивної інформаційно-аналітичної бази, інформація, одержана від органів державної влади, структурних підрозділів виконавчого комітету Кам'янської міської ради, комунальних установ та організацій, має доповнюватися інформацією, отриманою безпосередньо від жителів громади, які належать до вразливих груп населення, яка дасть змогу більш глибоко зрозуміти їх потреби та причини задоволення цих потреб.

В цьому зв'язку доцільним є регулярне проведення Управлінням соціального захисту населення виконкому міської ради опитування жителів громади з використанням таких форм як анкетування (як в електронному режимі, так і безпосередньо), інтерв'ю, бесіда. Також доцільно зосередити увагу на ширшому використанні такого методу діагностування рівня задоволеності потреб у соціальних послугах як фокус-групи, який закладаючи чітку цільову орієнтацію дозволяє виявити широкий спектр сприйняття соціальних послуг певною категорією вразливих груп населення, зрозуміти мотиви споживачів при виборі послуг, виявити проблеми при наданні послуг та визначити підходи до підвищення їх якості.

Для різностороннього обґрунтування умов і чинників формування потреби жителів громади у соціальних послугах на основі довідкової, соціологічної, статистичної інформації, визначення підходів до підвищення спроможності територіальної громади задовольняти ці потреби, тенденцій розвитку місцевого соціального середовища, доцільним є розроблення соціального паспорту Кам'янської територіальної громади.

Соціальний паспорт має виконувати роль гнучкого управлінського інструменту (актуальність якого забезпечується постійним оновленням інформації), зорієнтованого на оцінку потенціалу громади, визначення її

спроможності формувати сприятливі умови життєдіяльності населення і пропонувати нові підходи до розширення асортименту та покращення якості соціальних послуг, формування інформаційно-аналітичного підґрунтя розроблення і реалізації місцевих соціальних стратегій і програм.

До структури соціального паспорту доцільно включити такі розділи:

географічна характеристика територіальної громади з наведенням площі, природних особливостей;

демографічна характеристика громади в статичній і динамічній;

соціальна структура територіальної громади з наведенням аналізу соціальних груп, ознак, тенденцій формування;

економічний потенціал громади з наведенням аналізу структури місцевої економіки в статичній і динамічній;

політична характеристика громади з наведенням структури місцевої влади, суб'єктів вироблення місцевої політики, які представляють громадський сектор територіальної громади;

розвиток соціальної сфери територіальної громади в розрізі основних складових з виокремленням освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту та ін.

В соціальному паспорті доцільно через призму наведених його розділів показати кожен населений пункт територіальної громади, з відображенням їх особливостей і місця в розвитку громади загалом.

Соціальний паспорт має бути розміщений на офіційному сайті територіальної громади і крім основних розділів повинен включати розділ "Опитування", в якому доцільно розмістити анкети, які б стосувалися визначення потреб жителів територіальної громади у соціальних послугах, визначення рівня задоволеності жителів доступністю і якістю соціальних послуг, напрямів розвитку системи соціальних послуг.

Тобто соціальний паспорт має виступати своєрідною формою моніторингу соціально-економічного розвитку територіальної громади, розвитку соціальної сфери загалом та окремих її складових, включаючи і

систему соціального захисту, як підґрунтя для оцінки наявної системи соціальних послуг, окреслення цільових груп споживачів соціальних послуг, вироблення стратегічних цілей розвитку соціальних послуг.

Оснoву забезпечення якості і доступності соціальних послуг жителям громади є дотримання надавачами державних стандартів соціальних послуг, якими "встановлюються вимоги щодо забезпечення необхідного рівня доступності соціальних послуг, зокрема на кожному етапі їх надання; визначаються зміст та обсяг, норми і нормативи, умови та порядок надання соціальних послуг, показники їх якості" [46].

Якісне надання та доступність соціальних послуг жителям територіальної громади має забезпечуватись через орієнтацію суб'єктів надання соціальних послуг на забезпечення таких прав споживачів соціальних послуг як: "отримання соціальних послуг відповідно до умов та порядку їх надання, визначених законодавством про соціальні послуги та договором про надання соціальних послуг; повагу до честі і гідності, уважне та гуманне ставлення з боку суб'єктів системи надання соціальних послуг; отримання від суб'єктів системи надання соціальних послуг повної та вичерпної інформації про свої права, обов'язки, порядок і умови надання соціальних послуг у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я; індивідуальний підхід, що враховує потреби кожної особи/сім'ї; вільний вибір надавачів соціальних послуг; участь в оцінюванні його потреб у соціальних послугах; одночасне одержання кількох соціальних послуг" [46]. В цьому зв'язку важливим є зосередження уваги на кадровому забезпеченні комунальних установ соціального захисту, залученні висококваліфікованих працівників у відповідності до встановлених вимог, які б були спроможні надавати якісні соціальні послуги з дотриманням державних стандартів, забезпеченням прав та врахуванням інтересів отримувачів соціальних послуг.

З метою підвищення якості надання соціальних послуг жителям Кам'янської територіальної громади доцільним є запровадження підходів

щодо інтеграції процесів в рамках формування інтегрованої системи соціального захисту громади. При цьому особливу увагу установ соціального захисту доцільно зосередити на використанні прогресивних технологій соціальної роботи, зорієнтованих на раннє виявлення соціальних проблем, швидке реагування на них, забезпечення комплексного підходу до їх розв'язання.

Так, якісне надання послуг знаходить прояв у покращенні умов життя особи чи сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, а це є можливим за умови застосування комплексного підходу щодо надання їм допомоги із застосуванням такої технології соціальної роботи як технологія "ведення випадку".

Основні етапи надання соціальних послуг з використанням даної технології визначені законодавством і передбачають: "аналіз заяви/звернення про надання соціальних послуг, повідомлення про осіб/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах або в ситуаціях, що загрожують життю чи здоров'ю особи; оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах; прийняття рішення про надання соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб особи/сім'ї; розроблення індивідуального плану надання соціальних послуг; укладення договору про надання соціальних послуг; виконання договору про надання соціальних послуг та індивідуального плану надання соціальних послуг; здійснення моніторингу надання соціальних послуг та оцінки їх якості" [46].

Однак ефективне використання технології "ведення випадку" детермінується фаховим виконанням інтелектуальних і практичних дій на кожному з етапів, що, в свою чергу, залежить від: залучення в процесі надання послуг фахівців відповідної кваліфікації; використання дієвих форм взаємодії працівників різних установ соціальної сфери, які б сприяли поєднанню кваліфікаційних навичок і знань для своєчасного виявлення осіб/сімей, які перебувають у складних сімейних обставинах та в процесі здійснення заходів з надання соціальних послуг; запровадження управлінських механізмів оптимального використання обладнання й

інфраструктури, необхідних для надання соціальних послуг; належного обґрунтування ресурсного забезпечення заходів, передбачених індивідуальним планом надання соціальних послуг. Врахування і забезпечення цих аспектів органами місцевого самоврядування та керівниками установ соціальної сфери Кам'янської територіальної громади сприятиме підвищенню якості та доступності соціальних послуг жителям громади.

Висновки до розділу 3

У напрямі удосконалення організаційно-функціонального забезпечення реалізації механізму соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади доцільно застосовувати інтегрований підхід, який би дозволив сформувати цілісну модель соціального захисту органічно вмонтувавши в неї інтегровану систему управління, інтегровану стратегію, інтегровані процеси та інтегровані технології.

З метою забезпечення якісного надання соціальних послуг жителям Кам'янської територіальної громади органам місцевого самоврядування доцільно зосередити увагу на ефективному вирішенні завдань щодо забезпечення підвищення професійної кваліфікації працівників комунальних установ - надавачів соціальних послуг; координації діяльності суб'єктів системи надання соціальних послуг; налагодження взаємодії комунальних установ надання соціальних послуг з підприємницькими структурами в питаннях надання допомоги вразливим групам населення; забезпечення дотримання прав отримувачів соціальних послуг тощо.

Основу об'єктивізації управління процесами підвищення якості соціальних послуг має скласти визначення потреб жителів територіальної громади у них за видами і обсягами. Для цього доцільним є розроблення соціального паспорту Кам'янської територіальної громади, який має виконувати роль гнучкого управлінського інструменту, зорієнтованого на оцінку потенціалу громади, визначення її спроможності формувати сприятливі умови життєдіяльності населення і пропонувати нові підходи до розширення асортименту та покращення якості соціальних послуг.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Дослідження, проведені в процесі виконання магістерської дипломної роботи, дозволили зробити певні висновки та навести окремі пропозиції.

У забезпеченні сталого динамічного розвитку територіальної громади визначальною є роль соціальної сфери і такої її складової як соціальний захист, який зорієнтований на забезпечення належних умов життя, соціальних прав людини, її підтримку в складних життєвих обставинах.

Соціальний захист є складним механізмом економічної, правової, організаційної, психологічної підтримки як соціально вразливих так і економічно активних членів суспільства, запобігання соціальним кризовим явищам та зняття соціальної напруги.

Прив'язка соціального захисту до потреб конкретної людини, орієнтація на створення сприятливих умов її життєдіяльності і розвитку, надає його системі територіального характеру та значимості у формуванні сприятливого соціального простору територіальної громади.

Запровадження дієвих механізмів соціального захисту жителів територіальної громади є викликом для органів місцевого самоврядування і потребує вироблення і реалізації адаптивних ефективних управлінських підходів з врахуванням запитів і потреб, специфіки умов проживання жителів кожної територіальної громади.

Органи місцевого самоврядування забезпечують соціальний захист жителів територіальної громади втілюючи положення чинної законодавчо-нормативної бази щодо реалізації державної соціальної політики та через проведення місцевої політики соціального захисту на основі розроблення локальних програмних документів.

Розвиток системи соціального захисту територіальної громади визначається специфікою потенціалу останньої, а відтак завжди характеризується унікальністю. Кам'янська міська територіальна громада утворена у 2020 році, до її складу входить місто, селище і шість сільських

населених пунктів.

В зв'язку з незначним терміном існування Кам'янської територіальної громади, різним потенціалом розвитку населених пунктів, які входять до її складу, підвищенням вимог функціонування соціальної сфери і складністю їх задоволення в умовах ресурсної обмеженості, система соціального захисту громади знаходиться на стадії формування, однак всі напрями державної політики соціального захисту населення реалізуються на належному рівні з врахуванням потреб жителів територіальної громади.

Основу організаційного забезпечення соціального захисту досліджуваної територіальної громади формує Управління соціального захисту населення Кам'янської міської ради, ЦНАП, міський центр соціальних служб, територіальний центр соціального обслуговування. Організаційне забезпечення соціального захисту загалом дозволяє належним чином реалізувати цілі соціальної політики та гнучко реагувати на потреби жителів територіальної громади. В напрямі підвищення ефективності соціального захисту жителів територіальної громади доцільним є ширше залучення до вирішення цих питань громадських організацій та підприємницьких структур.

Проведені дослідження свідчать, що в основу функціональних механізмів соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади покладено використання програмного підходу. Основні завдання і заходи соціального захисту реалізуються в рамках програми соціально-економічного розвитку Кам'янської територіальної громади та місцевих цільових соціальних програм, що дозволяє вирішувати назрілі соціальні проблеми. Однак поки що, через незначний термін існування громади, недостатньо реалізується стратегічний підхід до розвитку системи соціального захисту.

У напрямі удосконалення організаційно-функціонального забезпечення реалізації механізму соціального захисту жителів Кам'янської територіальної громади доцільно застосовувати інтегрований підхід, який би дозволив сформувати цілісну модель соціального захисту органічно вмонтувавши в неї

інтегровану систему управління, інтегровану стратегію, інтегровані процеси та інтегровані технології.

На сьогоднішньому етапі формування управлінської системи досліджуваної територіальної громади дуже важливо виробити й нормативно закріпити чіткі процедури стратегування соціального розвитку громади і соціального захисту її жителів, які були б зорієнтовані на забезпечення цілісного механізму стратегічного управління на основі розробки переліку взаємоузгоджених програмних документів: стратегій, місцевих програм, планів, проєктів. Оскільки Кам'янська територіальна громада належить до типу великих громад, до її складу входять вісім населених пунктів у яких проживає близько 60 000 жителів, доцільним є розроблення стратегії розвитку системи соціального захисту територіальної громади як окремого нормативного стратегічного документу.

З метою забезпечення якісного надання соціальних послуг жителям Кам'янської територіальної громади органам місцевого самоврядування доцільно зосередити увагу на ефективному вирішенні завдань щодо: забезпечення підвищення професійної кваліфікації працівників комунальних установ - надавачів соціальних послуг; координації діяльності суб'єктів системи надання соціальних послуг; налагодження взаємодії комунальних установ надання соціальних послуг з підприємницькими структурами в питаннях надання допомоги вразливим групам населення; забезпечення дотримання прав отримувачів соціальних послуг тощо.

Основу об'єктивізації управління процесами підвищення якості соціальних послуг має скласти визначення потреб жителів територіальної громади у них за видами і обсягами. Для цього доцільним є розроблення соціального паспорту Кам'янської територіальної громади, який має виконувати роль гнучкого управлінського інструменту, зорієнтованого на оцінку потенціалу громади, визначення її спроможності формувати сприятливі умови життєдіяльності населення і пропонувати нові підходи до розширення асортименту та покращення якості соціальних послуг.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бичков С. І. Сучасна система соціального захисту в Україні. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=377>
2. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. Право України. 2000, № 4. С. 36.
3. Бриль М., Врублевський О., Данчева О., Сеїтосманов А., Чубаров Е.
Успішна територіальна громада: будуємо разом. Харків: Фактор, 2018. 128 с.
4. Ващенко О.П Теорія та практика побудови організаційних систем управління: Навчальний посібник. Київ: ДУТ, 2017. 112 с.
5. Від соціального захисту населення залежить добробут громади / Офіційна сторінка реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/8250>
6. Гребя Р. Механізми реформування системи соціальних послуг в Україні: державно-управлінській аспект. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. Вип. 1(32). С. 62-67.
7. Децентралізація влади в Україні: оцінювання результатів формування та розвитку самодостатніх громад: монографія / за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, І. А. Чикаренко. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2019. 292 с.
8. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу: аналіт. доп. / [Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2019. 192 с. С.146
9. Децентралізація управління: переваги і ризики в умовах України. URL: <http://www.novageografia.com/vogels-139-1.html>
10. Деякі питання реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 року №688-р URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249350402>
11. Діяльність громад у сферах соціального захисту населення та

захисту прав дітей. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13140>

12. Драгомирецька Н. М. Державно-громадянське партнерство у сфері соціального розвитку: навч. посіб. / Н. М. Драгомирецька, Н. В. Піроженко, І. В. Матвєєнко. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2017. 290 с.

13. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг України. Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток» №3, 2015. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=821>.

14. Дубич К. В. Механізми державного управління соціальними послугами: зарубіжний досвід та українські реалії: монографія. К.: Вид-во НАДУ при Президентіві України, 2015. 386 с.

15. Завіруха Н. С. Механізм забезпечення соціального захисту жителів громади в умовах децентралізації. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах інноваційного розвитку економіки» (м. Тернопіль, 28 травня 2021 року).

16. Завіруха Н. С. Організація діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення соціального захисту населення. Матеріали наукової інтернет-конференції студентів та молодих вчених кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу «Інноваційні технології в менеджменті та публічному управлінні», (м. Тернопіль, 25 листопада 2021 року).

17. Ільчук Л. І. Розвиток системи інтегрованих соціальних послуг в умовах децентралізації (на прикладі об'єднаних територіальних громад). Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2018. № 1. С. 114-121.

18. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

19. Кравченко М. Механізми децентралізації соціальних послуг в Україні. Демократичне врядування. 2014. № 14. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk14/fail/kravchenko.pdf

20. Кравченко М.В. Захист соціальний. Енциклопедія державного

управління: у 8 т. /Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К.: НАДУ, 2011. Т. 4: Галузеве управління / наук.-ред. колегія: М. М. Іжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін. 2011. 648 с. С. 270- 271.

21. Лисяк Л. В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: проблеми та перспективи. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. 2017. Т. 25. Вип. 11(1). С. 23-30.

22. Матеріали Кам'янської міської ради.

23. Матеріали Управління соціального захисту населення виконавчого комітету Кам'янської міської ради.

24. Мельничук Л.М. Державне управління соціальним розвитком регіонів. Монографія. Луцьк: Терен, 2018. 440 с.

25. Методичні рекомендації щодо впровадження інтегрованої системи соціального захисту, затверджені наказом Міністерства соціальної політики України №282 від 20.02.2019 р. URL: <https://www.msp.gov.ua/files/deinst/metod/282.pdf>

26. Методичні рекомендації щодо організації та забезпечення діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей. Затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 30.12. 2020. №868. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5908.html>

27. Новікова О.Ф., Логачова Л.М. Особливості фінансування соціальної інфраструктури в процесі бюджетної децентралізації. Економічний вісник Донбасу. 2017. № 1 (47). С. 4-12.

28. Огляд законодавства у сфері освіти щодо повноважень й обов'язків органів місцевого самоврядування. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/182/%B0.pdf>

29. Основні напрямки діяльності Кам'янського міського центру соціальних служб. URL: <https://nov-rada.gov.ua/tsentr-sotsialnykh-sluzhb-dlia-sim-i-ditej-ta-molodi/#av-tab-section-1-2>

30. Павлюк А. П. Секторальна децентралізація в Україні: результати реформи та пріоритети розвитку. Стратегічні пріоритети. 2017. №3 (44). С.113-124.
31. Плисенко Г.П. Практика вдосконалення системи соціальних послуг у форматі «прозорий офіс». Інфраструктура ринку. 2018. Випуск 19. С. 55-60.
32. Положення про Центр надання адміністративних послуг Кам'янської територіальної громади. Затверджене рішенням сесії міської ради від 23 грудня 2020 року № 2/53. URL: <https://nov-rada.gov.ua/tsnap/>
33. Положення про Управління соціального захисту населення виконавчого комітету Кам'янської міської ради. URL: <https://nov-rada.gov.ua/uszn/>
34. Попик Ю. В. Організація діяльності інтегрованих соціальних служб в територіальних громадах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2016. Вип. 2. С. 193-196.
35. Порядок організації надання соціальних послуг. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020>
36. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Дніпропетровської області. Розпорядження Кабінету Міністрів України №708-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/proviznachennya-administrativnih-centriv-ta-zatverdzhennya-teritorij-teritorialnih-gromad-volinskoji-oblasti-708->
37. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії. Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.
38. Про державну допомогу сім'ям з дітьми. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>
39. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

40. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

41. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Закон України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>

42. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

43. Про місцеве самоврядування: Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 (із подальшими змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

44. Про порядок визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах. Наказ Міністерства соціальної політики України №28 від 20.01.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0253-14>

45. Про соціальний захист дітей війни. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

46. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>

47. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України № 2558-III від 21.06.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2558-In>

48. Про співробітництво територіальних громад. Закону України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>

49. Проблеми / потреби політики у сфері адміністративних послуг / Офіційна сторінка реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади. URL:

https://tsnap.ulead.org.ua/wpcontent/uploads/2019/02/TablytsyaProblemy_POLISI_admniposlugy_U-LEAD-2.pdf

50. Програма економічного і соціального розвитку міста Кам'янська на 2020-2022 роки, затверджена рішення міської ради № 33/5 від 24.12.2019

URL: <https://nov-rada.gov.ua/prohrama-ekonomichnoho-i- sotsialnoho-rozvytku/>

51. Проект запровадження моделі інтегрованих соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах. URL: http://www.p4ec.org.ua/upload/IntegratedSocialServices_OPM_UnicefUA_ProjectBrief_201807_ukr.pdf

52. Регламент управління «Центр надання адміністративних послуг» виконавчого комітету Кам'янської міської ради. Затверджено рішенням сесії міської ради 23 грудня 2020 року № 2/54. URL: <https://nov-rada.gov.ua/tsnap/>

53. Реформи та людський розвиток - ключові питання, якими займається Бюро соціальних і політичних розробок. URL: <https://www.prostir.ua/?news=reformy-ta-lyudskyj-rozvytok-klyuchovi-pytannya-yakumu-zajmajetsya-byuro-sotsialnyh-i-politychnyh-rozrobok>

54. Реформування системи управління у сфері соціальної політики в рамках децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування. Міністерство соціальної політики України. URL: <http://www.msp.gov.ua/timeline/Decentralizaciya-vladi-.html>

55. Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; за ред. С. Л. Шульц. Львів, 2018. 140 с.

56. Руженський М. М. Трансформація інститутів соціального захисту населення в транзитивній економіці. дис. на здобуття наукового ступеня д.е.н. К.: 2016 р. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.01/2016/Ruzhenskyj_diss.PDF

57. Семигіна Т. В. Муніципальна реформа і соціальні послуги у громадах: яку модель обрати? Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей II щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС, 2018. С. 235-238

58. Семигіна Т. Нове законодавство про соціальні послуги: що воно

означає для територіальних громад? Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей III щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС, 2019. С. 42-46.

59. Сирота І. М., Гудзь А. О. Принципи права соціального забезпечення в сучасних умовах. Держава та регіони. Серія: Право. 2019. № 4 (66). С.62-66.

60. Соціальна і гуманітарна політика: підручник /В.П.Трощинський, В.А.Скуратівський, М.В.Кравченко [та ін.]; за заг.ред. Ю.В.Ковбасюка, В.П.Трощинського. Київ: НАДУ, 2016. 792 с.

61. Соціальна інфраструктура на шляхах реформування місцевого самоврядування: кол. моногр. / В.М. Новіков, Н.М. Деева, А. Г. Гвелесіані [та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. В.М. Новікова; д.е.н.(хабілітованого), проф. Здіслава Сіройча. Київ-Варшава, 2018. 431 с.

62. Соціальний захист населення України: монографія / авт.кол.: І.Ф. Гнибіденко, М.В. Кравченко, О.Ф. Новікова та ін.; за ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. К.: НАДУ, 2009. 184 с.

63. Соціальний захист населення України: монографія / авт.кол.: І.Ф. Гнибіденко, М.В. Кравченко, О.Ф. Новікова та ін.; за ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. К.: НАДУ, 2009. 184 с. 61

64. Управління розвитком об'єднаних територіальних громад на засадах громадської участі: навч. посіб. / [О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, В. С. Колтун, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук] К.: 2017. 129 с.

65. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. посіб. / [авт. кол.: В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, П. К. Ситник та ін.]; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського: у 2 ч. К.: НАДУ, 2009. Ч. 1. 456 с.

66. Устинов С.О. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. Юридична наука і практика. 2011. № 2. С. 90-95.

67. Цільова програма соціального захисту населення на 2016-2020 рр. Матеріали Кам'янської міської ради. <https://nov-rada.gov.ua/category/zhyteliumista/servisy/dostup-do-publichnoi-informatsii/>

68. Цільова програма соціального захисту населення на 2021-2025 рр. Матеріали Кам'янської міської ради. <https://nov-rada.gov.ua/category/zhyteliumista/servisy/dostup-do-publichnoi-informatsii/>

69. Чикаренко І. А. Досвід стратегічного управління розвитком об'єднаних територіальних громад. Аспекти публічного управління 2018. Т. 6. № 10. С. 54-61.

70. Чорна М. Сутність права громадян на соціальний захист. Конституційне право. 2019. №4. С.151-156.

71. Шкільняк М.М., Васіна А. Ю., Мельник А.Ф., Монастирський Г.Л., Удосконалення механізмів публічного управління та адміністрування в контексті реалізації потенціалу децентралізації. Вісник економіки. 2021. № 2. С.193-199.

72. Шубна О. В., Денисова Ю. В., Санчич О.В., Марильова А. В. новітні методи удосконалення системи надання соціальних послуг в Україні. Економічний вісник Донбасу. 2020. № 3(61). С.213-221.

73. Яворська В.В., Яковлева Ю.К. Сутність та особливості соціальної сфери. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45815/30-Javorskaya.pdf?sequence=1>